

NIŠTETNOST PRAVNIH POSLOVA S FOKUSOM NA MANE VOLJE

Hadrović, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **EFFECTUS university / EFFECTUS veleučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:281:795273>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-14**

image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

[Repository of EFFECTUS University of Applied Sciences - Final and graduate theses of EFFECTUS University of Applied Sciences](#)

zir.nsk.hr

image not found or type unknown

EFFECTUS veleučilište

LUCIJA HADROVIĆ

ZAVRŠNI RAD

NIŠTETNOST PRAVNIH POSLOVA S FOKUSOM NA MANE VOLJE

Zagreb, 2023.

EFFECTUS veleučilište

PREDMET: OSNOVE GRAĐANSKOG PRAVA

ZAVRŠNI RAD

KANDIDAT: Lucija Hadrović

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Ništetnost pravnih poslova s fokusom na mane volje

MENTOR: v. pred. Jelena Uzelac, dipl. iur., Ph.D.C.

ZNANSTVENO PODRUČJE: društvene znanosti

TEMATSKO POLJE: pravo

Zagreb, ožujak 2023.

SAŽETAK

Ovaj rad istražuje koncept ništetnosti pravnih poslova s posebnim fokusom na mane volje. Povijesno, rimsko pravo imalo je značajan utjecaj na razvoj ništetnosti pravnih poslova, što će se analizirati u drugom poglavlju. Uvodno, rad definira pojam pravnog posla te objašnjava uvjete ništetnosti, s posebnim osvrtom na ključne uvjete. Nadalje, razmatra se nevaljanost pravnih poslova i dijeli ih na dvije kategorije: ništetne i pobjjne. Unutar te teme, obrađuje se i konverzija i konvalidacija kao načini premošćivanja ništetnosti pravnih poslova.

Analiziraju se posljedice ništetnosti i njezin utjecaj na pravne odnose. Glavni dio rada fokusira se na mane volje kao uzrok ništetnosti pravnih poslova. Prikazat će se konkretni primjeri mana volje koje dovode do ništetnosti te primjeri mana volje koje dovode do pobjnosti. Na kraju, sažimat će ključne zaključke rada o ništetnosti pravnih poslova i važnosti prepoznavanja i razumijevanja mane volje u pravnom okviru. Rad ukazuje na potrebu za temeljitim analizama pravnih poslova kako bi se osigurala pravovaljanost i poštenost pravnih odnosa te pruža smjernice za daljnje istraživanje i primjenu ovog važnog pravnog koncepta.

Ključne riječi: mane volje, ništetnost, pobjnost, pravni posao

ABSTRACT

This paper explores the concept of nullity of legal affairs with a special focus on defects of will. Historically, Roman law had a significant influence on the development of nullity of legal affairs, which will be analyzed in the second chapter. In the introduction, the paper defines the concept of legal work and explains the conditions of nullity, with special reference to the key conditions. Furthermore, the invalidity of legal transactions is considered and divided into two categories: harmless and pious. Within this topic, conversion and convalidation are also discussed as ways of bridging the invalidity of legal transactions.

The consequences of invalidity and its influence on legal relations are analyzed. The main part of the paper focuses on defects of will as the cause of invalidity of legal affairs. Concrete examples of lack of will that lead to destructiveness and examples of lack of will that lead to cowardice will be presented. At the end, he will summarize the key conclusions of the work on the nullity of legal affairs and the importance of recognizing and understanding lack of will in the legal framework. The paper points to the need for thorough analyzes of legal affairs in order to ensure the validity and fairness of legal relationships and provides guidelines for further research and application of this important legal concept.

Key words: lack of will, nullity, cowardice, legal work

Sadržaj

1. UVOD	1
2. NEVALIDANOST PRAVNIH POSLOVA U VRJEME RIMSKOG PRAVA	2
3. POJAM PRAVNOG POSLA	3
3.1. Vrste pravnog posla.....	3
3.2. Sadržaj pravnog posla	5
4. UVJETI NIŠTETNOSTI.....	7
5. POBOJNOST	11
6. KONVALIDACIJA	13
7. KONVERZIJA	15
8. POSLJEDICE NIŠTETNOSTI	18
9. POSTUPAK UTVRĐENJA NIŠTETNOSTI	20
10. MANE VOLJE.....	22
10.1. Mane volje koje uzrokuju ništetnost	22
10.2. Mane volje koje uzrokuju pobjnost.....	28
11. ZAKLJUČAK	36
12. LITERATURA.....	37

Content

1. INTRODUCTION	1
2. INVALIDITY OF LEGAL AFFAIRS IN THE TIME OF ROMAN LAW.....	2
3. CONCEPT OF LEGAL WORK.....	3
3.1. Types of legal work.....	3
3.2. Content of legal work.....	5
4. CONDITIONS OF NULLITY	7
5. PIETY.....	11
6. CONVALIDATION.....	13
7. CONVERSION	15
8. CONSEQUENCES OF NULLITY	18
9. NULLITY DETERMINATION PROCEDURE.....	20
10. FAILURES OF WILL.....	22
10.1. Defects of will that cause nullity.....	22
10.2. Defects of will that cause cowardice.....	28
11. CONCLUSION	36
12. LITERATURE	37

1. UVOD

U svijetu pravnih poslova pojmovi poput valjanosti, obveznosti i odgovornosti igraju ključne uloge u osiguravanju stabilnosti i povjerenja u gospodarske i društvene transakcije. Međutim, unatoč nastojanjima da se pravne situacije uredi i normiraju, mane volje i pravna ništetnost pravnih poslova često se pojavljuju kao izazovne prepreke koje mogu dovesti do neželjenih posljedica za ugovorne strane i društvo u cjelini. Upravo ovaj fenomen, ništetnost pravnih poslova s naglaskom na mane volje, predstavlja temelj ovog završnog rada. Mane volje, kao temeljni koncept u pravnom svijetu, obuhvaćaju različite aspekte poput prijetnji, zabluda i prisile, čiji učinci mogu ozbiljno narušiti osnovne principe valjanosti, dobrovoljne suglasnosti i slobode u sklapanju pravnih poslova. Razumijevanje tih pojmova i njihovih posljedica ključno je kako za pravne stručnjake tako i za sve one koji su uključeni u pravne transakcije. Ovaj završni rad istražuje dublje razumijevanje ništetnosti pravnih poslova zbog mana volje, analizirajući različite situacije u kojima se mogu javiti, kao i pravne okvire koji reguliraju ove situacije. Cilj je rasvijetliti važnost prepoznavanja mane volje u pravnom kontekstu i osvijestiti kako se ti koncepti mogu primijeniti u stvarnim situacijama. Također će se razmotriti pravni instrumenti i postupci koji su dostupni kako bi se reagiralo na ništetnost pravnih poslova s naglaskom na zaštitu ugovornih strana i očuvanje pravne sigurnosti. Kroz analizu relevantnih pravnih slučajeva, zakonskih odredbi te pravne teorije, ovaj rad će dublje istražiti kako se mane volje odražavaju na pravne poslove i kako se društvo suočava s izazovima koje one donose. Također će se istražiti kako pravna praksa i pravni sustavi različitih zemalja pristupaju ovom problemu te kakvi su mehanizmi za zaštitu ugovornih strana od neželjenih posljedica mane volje. Kroz sveobuhvatnu analizu, ovaj završni rad će pokušati rasvijetliti kompleksnu prirodu mane volje kao uzroka ništetnosti pravnih poslova te ukazati na važnost primjene relevantnih pravnih načela i regulacija kako bi se osigurala pravedna i stabilna pravna okolina u svijetu gospodarskih i društvenih transakcija.

2. NEVALJANOST PRAVNIH POSLOVA U VRIJEME RIMSKOG PRAVA

Nevaljanost pravnog posla obuhvaća različite nedostatke koji mogu dovesti ili do ništetnosti ili do pobjnosti. Pandektna nauka je oblik pravne teorije koja je razvijena na temelju rezultata iz razdoblja Rimskog Carstva. Prema ovoj teoriji, pravni posao može biti obuhvaćen nevaljanošću ako sadrži nedostatke koji dovode do njegove ništetnosti, što znači da taj posao uopće nije proizveo pravne učinke.¹

U ranijem rimskom pravu nije bilo razlikovanja između ništinih i pobjnih pravnih poslova. U to doba pravni poslovi bili su ili potpuno valjani ili potpuno nevaljani, jer su se odnosi tog perioda karakterizirali takvim ekstremima. Kasnije se to shvaćanje mijenja, a promjene su potaknute prvenstveno utjecajem pretora. Pretor, pravni dužnosnik zadužen za primjenu prava, počinje intervenirati u određenim situacijama gdje bi inače pravni poslovi, prema načelima tradicionalnog civilnog prava (*iuris civilis*), bili valjani. Pretor je koristio različite pravne mehanizme kako bi ostvario te intervencije. To su bila pravna sredstva kao što su oduzimanje prava na tužbu (*denegatio actionis*), omogućavanje podizanja prigovora (*exceptio*) i vraćanje stranaka u prethodno stanje (*restitutio in integrum*). Ova pravna sredstva omogućila su stvaranje uvjeta u kojima bi nepovoljne posljedice stroge formalnosti iz civilnog prava gubile svoj utjecaj. Pretor je prilagodio pravo potrebama tog vremena, nastojeći postići pravedniju ravnotežu. Ova pretorska pravna sredstva su, na neizravan način, stvorila osnove za razvoj institucije pobijanja pravnih poslova. Ovaj razvoj se dogodio kasnije, u postklasičnom razdoblju, kada su se pretorske i civilnopravne institucije počele povezivati, posebno pod vodstvom cara Justinijana. Ova integracija je stvorila okolnosti u kojima su se počeli prepoznavati i uređivati ništetni i pobjni pravni poslovi.²

¹ Romac, A.: Rimsko pravo, Pravni fakultet, Zagreb, 1998., str. 259.

² Romac, A.: Rimsko pravo, Pravni fakultet, Zagreb, 1998., str. 260.

3. POJAM PRAVNOG POSLA

„Pravni posao je očitovanje volje koje je, samo za sebe ili u vezi s drugim potrebnim pravnim činjenicama, usmjereno na postizanje dopuštenih pravnih učinaka.“³

ZOO pravni posao definira kao očitovanje volje. Ta definicija točna je samo za neke vrste ugovora kao što su, na primjer, konsenzualni ugovori. No, gledajući realne ugovore, nije za sve potrebno samo očitovanje volje. Na primjer, kod ugovora o darivanju nije dovoljno samo očitovanje volje, već je potrebna i predaja stvari. Važno je napomenuti da ZOO ne definira pravne poslove, već ugovore.

U ZOO-u uređuju se ugovori, a ne pravni poslovi općenito, jer taj zakon ne može obuhvatiti kompletnu problematiku općeg dijela građanskog prava. Nažalost, odredbe zakona ne mogu u potpunosti obuhvatiti opći dio građanskog prava, a u njemu materiju pravnih poslova, iz jednostavnog razloga što je pravni posao širi pojam. Svaki ugovor je pravni posao, ali svaki pravni posao nije nužno ugovor.

Zakon o obveznim odnosima, kao poseban zakon, uglavnom se usredotočuje na uređivanje obveznopравnih ugovora.

Kod takvih ugovora govorimo o tri bitne karakteristike:

1. Takvim ugovorima stvaraju se obveze i protuobveze. Namjera stranaka prilikom sklapanja ugovora usmjerena je na stvaranje obveza jedne strane prema drugoj.
2. U takvim ugovorima snažno je izraženo načelo dispozitivnosti ili načelo autonomije pravnih subjekata. To znači da se obveznopравni odnosi stvaraju, mijenjaju i prekidaju voljom stranaka. Osim toga, stranke imaju slobodu određivanja sadržaja ugovornog odnosa.
3. Obveznopравni odnosi nastaju prihvatom ponude. Naime, kad jedna strana ponudi sklapanje ugovora, druga strana prihvaća tu ponudu kako bi se ugovor smatrao važećim.

Takvim uređenjem obveznopравnih ugovora, Zakon o obveznim odnosima omogućuje jasno definiranje i zaštitu prava i obveza stranaka te osigurava pravnu sigurnost u ugovornim odnosima.

3.1. Vrste pravnog posla

U znanosti građanskog prava i pravnoj praksi s vremenom su se razvile različite vrste pravnih poslova. Neki od tih pravnih poslova imaju uobičajen sadržaj i pravnotehnički naziv te ih u teoriji nazivamo imenovanim ili tipičnim pravnim poslovima. Sadržaj i nazivi ovih pravnih poslova dobro su poznati i ustaljeni u pravnoj praksi.

Međutim, postoje i pravni poslovi kojima se ni sadržaj ni naziv nisu ustalili i tipizirali te se nazivaju neimenovanim ili atipičnim pravnim poslovima. Ti pravni poslovi su manje uobičajeni i često se javljaju u specifičnim situacijama koje nisu obuhvaćene tipičnim pravnim poslovima.

Podjela pravnih poslova u različite vrste omogućuje bolje razumijevanje njihove prirode i pravnih učinaka te pomaže u primjeni prava na konkretnim situacijama. Time se osigurava pravna sigurnost i jasnoća u pravnoj praksi te olakšava rješavanje pravnih sporova i pitanja.

³ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 107.

S tim ciljem u teoriji su se ustalila određena kriterija prema kojima možemo podijeliti pravne poslove u nekoliko vrsta:

a) Jednostrani i dvostrani pravni poslovi

Jednostrani pravni poslovi su poslovi za čije je ostvarenje bitno očitovanje samo jedne ugovorne strane. Neki karakterističan jednostrani pravni posao je oporuka jer da bi se oporuka izvršila nije potreban pristanak druge strane, samo je bitno da je očitovanje volje jasno i određeno te da nije izazvano nekom prisilom ili prijetnjom.

Dvostrani pravni poslovi su poslovi za čije je ostvarenje potrebno suglasno očitovanje volje svih strana koje sudjeluju u sklapanju pravnog posla, odnosno potrebno je suglasno očitovanje volje vjerovnika i dužnika pravnog posla. Kada se govori o dvostranim pravnim poslovima, govori se o ugovorima te su najvažniji od njih tzv. obvezni ugovori. Obvezni ili obligacijski ugovori su ugovori u kojima se jedna strana obvezuje na da će ispuniti određenu činidbu za drugu stranu. Obvezne ugovore dijelimo na jednostranoobvezne ugovore i dvostranoobvezne ugovore. Jednostranoobvezni ugovori su dvostrani pravni poslovi kod kojih je jedna strana samo vjerovnik, a druga strana samo dužnik, dok su dvostranoobvezni ugovori dvostrani pravni poslovi u kojima su obje strane istovremeno i vjerovnik i dužnik. Za dvostranoobvezne ugovore za primjer možemo uzeti kupoprodaju. U kupoprodaji prodavatelj je i vjerovnik i dužnik, vjerovnik je zato što je ovlašten tražiti plaćanje cijene, a dužnik je jer mora isporučiti stvar. Kupac je također istovremeno i dužnik i vjerovnik, dužnik je jer mora platiti cijenu kupljene stvari, a vjerovnik je jer ima pravo tražiti da mu se stvar preda.⁴

b) Pravni poslovi među živima i pravni poslovi za slučaj smrti

Pravni poslovni među živima ili tzv. *inter vivos* poslovi su pravni poslovi kod kojih pravni učinak nastaje za života ugovornih strana, npr. kod posudbe.

Pravni poslovi za slučaj smrti ili tzv. *mortis causa* poslovi su pravni poslovi kod kojih pravni učinak nastaje nakon smrti ugovorne strane koja je taj pravni posao poduzela. Na primjer, takva vrsta pravnog posla bilo bi darovanje za slučaj smrti.

c) Naplatni i besplatni pravni poslovi

Naplatni ili onerozni pravni poslovi su pravni poslovi koji zahtijevaju da se za neku činidbu učini protučinidba. Na primjer, to su kupoprodaja i zamjena. Nije bitno da je protučinidba izvršena predajom novca, to može biti i zamjena stvari za neku drugu stvar.

Besplatni ili lukrativni pravni poslovi su pravni poslovni kod kojih protučinidbe nema, odnosno protučinidba se ne daje i ne traži.⁵

d) Komutativni i aleatorni pravni poslovi

Komutativni pravni poslovi su pravni poslovi u kojima su činidba i uloge ugovornih strana poznate za vrijeme sklapanja ugovora. To znači da su u trenutku kad je ugovor sklopljen, obveze jasno definirane i mogu se precizno kvantificirati ili odrediti. Također, poznato je tko je dužnik, a tko vjerovnik te koje strane posjeduju subjektivna prava i koje imaju obveze.⁶

⁴ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 110.

⁵ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 111.

⁶ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 111.

Aleatorni pravni poslovi su takvi pravni poslovi u kojima nisu potpuno poznata prava i obveze, a ponekad ni uloge ugovornih strana u momentu sklapanja ugovora te sve to ovisi o nekom vanjskom i neizvjesnom budućem događaju. Najbolji primjer za aleatorne pravne poslove je oklada.

e) Kauzalni i apstraktni pravni poslovi

Kauzalni pravni poslovi su pravni poslovi kod kojih je jasno vidljiva kauza ugovora, odnosno svrha koja se u ugovoru želi postići. Primjer kauzalnog ugovora je ugovor o najmu, iz takvog ugovora jasno se može iščitati da je svrha ugovora ta da najmodavac preda neku imovinu najmoprimcu uz zamjenu plaćanja najamnine.

Apstraktni pravni poslovi su pravni poslovi kod kojih kauza, odnosno svrha pravnog posla nije jasno vidljiva. Dakle, svrha se ne navodi kao bitan element ugovora. Primjer apstraktnog pravnog posla je mjenični posao. Kada se razmatra mjenica, ne može se izravno iščitati razlog za koji se mjenični dužnik obvezao prema mjeničnom vjerovniku. Unutar same mjenice vidljivo je samo da je dužnik obvezan platiti određeni iznos novca, no nije jasno vidljivo je li ta obveza rezultat kupoprodaje, zajma, najma ili nekog drugog pravnog dogovora.⁷

f) Formalni i neformalni pravni poslovi

Formalni pravni poslovi su pravni poslovi kojima je oblik određen ili od strane zakonodavca ili od strane ugovornih strana.

Neformalni pravni poslovi su pravni poslovi koji nemaju određen oblik, odnosno za njih nije propisan nikakav oblik.

3.2. Sadržaj pravnog posla

Pravni poslovi imaju različit sadržaj. Oni sadrže razne sastojke koji spadaju u sadržaj pravnog posla. Zakonodavac razlikuje tri osnovne grupe pravih sastojaka koje se mogu pronaći u ugovorima:

a) Bitni sastojci pravnog posla

Bitni, također nazvani esencijalni, sastojci pravnog posla, predstavljaju temeljne komponente koje su presudne za ispunjenje specifičnog pravnog aranžmana. Oni su ključni za postojanje određenog tipa ugovora i svojevrsna su srž koja oblikuje njegovu pravnu prirodu.

Bitni sastojci zauzimaju istaknutu ulogu u strukturi pravnih poslova. Oni su poput temelja na kojem počiva pravna obveza između stranaka. Bez njih, ugovor gubi svoju pravnu snagu i ne može proizvesti očekivane pravne učinke. Njihova prisutnost u ugovoru je ključna kako bi se osigurala pravna valjanost i legitimnost transakcije. Ovi sastojci igraju značajnu ulogu u pravnom sistemu jer služe kao unaprijed definirani standardi koji utvrđuju valjanost i tipične elemente određenih pravnih poslova. Stoga su i nazivani objektivno bitnim, jer njihova važnost nije podložna subjektivnom mišljenju stranaka. Njihova prisutnost ili odsutnost nije prepuštena slobodnom tumačenju, već je jasno određena strogim propisima ili zakonima. Bitni sastojci obogaćuju pravni okvir transakcije i osiguravaju da sve strane imaju jasno razumijevanje osnovnih karakteristika ugovora koje sklapaju. Njihova strogost u definiranju pravne valjanosti

⁷ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 112.

pruža pravnu sigurnost i zaštitu, kako za pojedinačne ugovorne strane, tako i za širu društvenu zajednicu.

b) Prirodni sastojci pravnog posla (*naturalia negotii*)

„To su oni sastojci koji se u pravnom poslu podrazumijevaju, jer proizlaze iz same prirode, odnosno pravne naravi određenog pravnog posla.“⁸

Bitni, prirodni i nuzgredni sastojci pravnog posla imaju ključnu ulogu u definiranju njegove pravne valjanosti i učinaka. Bitni sastojci, kako smo već spomenuli, neizostavni su za postojanje pravnog posla te moraju biti jasno i precizno navedeni kako bi ugovor bio valjan. Oni predstavljaju srž ugovora, temelj na kojem se gradi pravna obveza među strankama.

S druge strane, prirodni sastojci, iako također regulirani zakonom, donose fleksibilnost u sadržaj pravnog posla. Njihova prisutnost nije uvjetovana njihovim eksplicitnim navođenjem u ugovoru, već se podrazumijevaju kao esencijalni elementi ugovornog posla. Pravni posao može nastati i opstati bez navedenih prirodnih sastojaka. Ova prisutnost osigurava da pravni učinci posla ne ovise o svakom pojedinom detalju, već se oslanjaju na zakonske norme koje ih definiraju.

Interesantno je napomenuti da prirodni sastojci imaju dodatnu dimenziju - njihova prisutnost može biti isključena ako strane tako odluče. To znači da, iako se inače podrazumijevaju, ugovorne strane imaju slobodu da izričito isključe određene prirodne sastojke iz pravnog posla. Ovakvi propisi nazivaju se dispozitivni propisi i pružaju strankama mogućnost prilagodbe zakonskih standarda prema vlastitim potrebama. U konačnici, razumijevanje i upravljanje bitnim, prirodnim i nuzgrednim sastojcima ključno je za osiguravanje pravne jasnoće, valjanosti i sigurnosti u ugovornim odnosima.

c) Nuzgredni sastojci pravnog posla

Nuzgredni sastojci pravnog posla, također poznati kao *incidentali* sastojci, predstavljaju dodatne elemente ili uvjete koji će biti prisutni samo ako su strane ugovora odlučile uključiti ih u njegov sadržaj. Drugim riječima, njihova prisutnost ili odsutnost ugovorena je među strankama i ovisi isključivo o njihovom sporazumu prilikom sklapanja ugovora. Razlika između nuzgrednih, bitnih i prirodnih sastojaka pravnog posla odražava se na dublju prirodu ugovornog aranžmana. Nuzgredni sastojci, iako mogu obogatiti i razjasniti sadržaj ugovora, nisu nužni za postojanje samog ugovora. Drugim riječima, pravni posao može biti potpuno valjan čak i ako ne uključuje nuzgredne sastojke. S druge strane, bitni sastojci su suštinski neophodni za postojanje valjanog ugovora. Bez njih, ugovor neće biti valjan i neće proizvesti pravne učinke. Za prirodne sastojke vrijedi da, iako ne moraju biti izričito dogovoreni, imaju pravnu snagu čak i ako nisu eksplicitno navedeni u ugovoru. To znači da su takvi elementi inherentni ugovornom aranžmanu i podrazumijevaju se kao neizbježni dio. Suprotno tome, nuzgredni sastojci ne mogu se pretpostaviti ili podrazumijevati. Oni stječu pravnu snagu samo ako su jasno i izričito dogovoreni među strankama. Ova razlika ključna je za pravnu sigurnost i jasnoću u ugovornim odnosima jer osigurava da sve strane razumiju i slažu se s dodatnim uvjetima ili elementima ugovora prije nego što postanu obvezujući.

⁸ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 113.

4. UVJETI NIŠTETNOSTI

Uvjeti ništetnosti predstavljaju ključne pravne faktore koji imaju moć da preinače pravni posao u nevažeći. Kada se pravni posao proglasi ništetnim, to implicira da njegovi pravni učinci gube snagu, gotovo kao da nikada nije ni zaživio. Kao što je ranije naglašeno, uzroci ništetnosti pravnih poslova često su povezani s istim aspektima koji su nužni za valjane ugovorne dogovore, ali se, ironično, interpretiraju u negativnom svjetlu. Primjerice, zamislimo situaciju u kojoj je ugovor sklopljen s pojedincem koji ne posjeduje sposobnost za zaključivanje pravnih poslova umjesto s poslovno sposobnom osobom. Precizno definiranje granice između valjanih i ništetnih pravnih poslova, što ima direktan utjecaj na sigurnost i povjerenje u poslovanju, primarno ovisi o točnosti i potpunosti pozitivnih uvjeta valjanosti. To znači da jasno definirani pravni kriteriji postavljeni za valjanost ugovora često postaju osnova za utvrđivanje ništetnosti. Unaprijed postavljeni standardi pružaju okvir za procjenu i donošenje odluka o pravnom statusu ugovora. Sposobnost razgraničavanja između valjanih i ništetnih pravnih poslova ključna je za osiguravanje stabilnosti i vjerodostojnosti pravnog sustava. Postavljanje jasnih i preciznih kriterija za valjanost pravnih poslova osigurava da poslovne transakcije budu transparentne, a sudionici mogu biti sigurni u pravne posljedice svojih postupaka. Ovo je od vitalnog značaja kako bi se očuvalo povjerenje u pravosudni sustav i potaknulo uspješno i etično poslovanje. Kao uvjeti ništetnosti javljaju se poslovna nesposobnost ugovornih strana, nedostatak valjane i suglasno očitovane volje, nedostatak glede činidbe, nedopuštenost pobude te u nekim slučajevima i nedostatak oblika, odnosno forma ugovora.

a) Poslovna nesposobnost

Poslovna nesposobnost ima značajan utjecaj na ništetnost pravnog posla jer osoba koja nije sposobna pravno djelovati ne može valjano sklopiti obvezujući ugovor. Kada poslovno nesposobna osoba sklopi pravni posao, taj posao se obično smatra ništetnim ili nevažećim. Razlog tome leži u činjenici da pravni sustav osigurava zaštitu ranjivih osoba od nepravednih ugovornih situacija. Kada se poslovno nesposobna osoba nađe u ulozi strane u pravnom poslu, to znači da ta osoba nije imala potrebnu sposobnost da razumije značaj i posljedice ugovora koji je sklapala. Nedostatak te sposobnosti znači da ta osoba nije bila u stanju donijeti informiranu i svjesnu odluku o ugovoru te da nije imala pravu privolu za ulazak u taj posao. Poslovna nesposobnost stvara neravnotežu između stranaka u pravnom poslu, jer jedna strana nije bila u mogućnosti razumjeti sve aspekte posla, dok je druga strana to mogla. To može rezultirati nepoštenim iskorištavanjem nesposobne strane, što je suprotno temeljnim načelima pravičnosti i ravnopravnosti u ugovornim odnosima. Stoga, kako bi se osigurala zaštita poslovno nesposobnih osoba, zakonodavci su često postavili pravilo da ugovori sklopljeni s takvim osobama budu ništetni. To znači da takav ugovor ne proizvodi pravne učinke, kao da nikada nije ni postojao. Ovo je ključno kako bi se osigurali pravna sigurnost i integritet pravnih transakcija te kako bi se spriječila mogućnost iskorištavanja osoba koje nisu u mogućnosti donositi informirane i svjesne odluke. Osobe koje se smatraju poslovno nesposobnima za sklapanje pravnih poslova obično su one koje zbog određenih osobnih karakteristika ili okolnosti nemaju sposobnost donošenja obvezujućih pravnih odluka. Stoga, u kategoriju poslovno nesposobnih osoba spadaju npr. maloljetnici, osobe s duševnim bolestima ili intelektualnim poteškoćama, osobe pod utjecajem alkohola ili droga, osobe koje su privremeno

nesposobne (nisu u stanju donositi obvezujuće odluke zbog neke fizičke ili mentalne poteškoće) te osobe koje su pod prisilom ili prijevarom.

b) Nevaljanost i nesuglasnost očitovanja volje

Svako očitovanje volje koje nije rezultat slobodne volje i ozbiljnog razmatranja smatra se nevaljanim. To znači da ako je osoba prisiljena ili obmanuta da sklopi pravni posao, takvo očitovanje volje može biti osporeno. Također, nevaljanim se smatra i slučaj kada postoji nesuglasnost između onoga što je izraženo riječima ili ponašanjem i stvarne volje koju osoba ima. Na primjer, ako netko izrazi pristanak na ugovor, ali to čini ironično ili pod prisilom, to bi moglo predstavljati nesuglasnost između izražene volje i stvarne namjere. Osim toga, ako strane u ugovoru nisu međusobno suglasne oko bitnih elemenata ugovora, kao što su cijena, rokovi ili obveze, takav ugovor također može biti smatran nevaljanim. Ovdje je ključna točka da obje strane moraju jasno razumjeti i pristati na iste uvjete ugovora. Svi nabrojani oblici nevaljanog očitovanja volje obuhvaćaju širi pojam poznat kao mane volje. U biti, mane volje obuhvaćaju situacije u kojima postoji nesklad između stvarne volje ugovornih strana i onoga što je formalno izraženo u pravnom poslu. To može uključivati situacije gdje je jedna strana dovedena u zabludu, gdje je izložena prijetnji ili gdje nedostaje ozbiljnost u pristupu sklopljenom poslu. Cilj priznavanja mani volje kao uvjeta ništetnosti jest osigurati da pravni poslovi budu temeljeni na stvarnoj privoli i suglasnosti, čime se štiti pravna sigurnost i pravičnost u poslovnim transakcijama.

Postoje dvije skupine nesklada volje i očitovanja, a to su svjesni nesklad i nesvjesni nesklad. Svjesni nesklad između stvarne volje i izraženog očitovanja volje često se manifestira u situacijama gdje osoba namjerno koristi riječi ili ponašanje kako bi postigla određene ciljeve ili izbjegla neželjene posljedice. Ova neskladnost između unutarnjeg stava i vanjskog izraza može se smatrati kao oblik manipulacije ili strategije koja je osobito relevantna u pravnom okruženju. U tim trenucima osoba svjesno gradi most između onoga što želi postići ili izbjeći te onoga što će pokazati prema drugim stranama u pravnom poslu. Primjerice, osoba koja se smiješka dok pristaje na neki poslovni aranžman, unatoč tome što se zapravo ne slaže s uvjetima, koristi taj nesklad kako bi ostvarila svoje namjere. Slično tome, izražavanje formalnog pristanka na ugovor, ali uz ironičan ton, može biti način da se stvori dojam suglasnosti i ozbiljnosti, dok zapravo nije tako. Prisutnost ovog svjesnog nesklada između volje i očitovanja naglašava važnost dubokog razumijevanja namjera ugovornih strana. Pravni sustav prepoznaje ovakve mane volje kako bi osigurao da pravni poslovi budu temeljeni na autentičnoj i stvarnoj privoli. Kad se otkrije da je očitovanje volje namjerno iskrivljeno ili neiskreno, pravni posao može biti osporen i proglašen ništetnim. Ovo je važan korak u očuvanju pravne sigurnosti i integriteta u pravnim poslovima, osiguravajući da strane budu zaštićene od namjernih pokušaja obmane ili manipulacije. Mane volje u kojima je obuhvaćen svjesni nesklad su šala, školski primjer, simulacija, prijetnja i mentalna retardacija.

Nesvjesni nesklad, poznat i kao nesvjesne mane volje, događa se kada osoba, nesvjesno i bez namjere, izražava nešto što zapravo nije u skladu s njezinim stvarnim željama ili namjerama. U takvim trenucima postoji značajna disharmonija između dubokih unutarnjih osjećaja i vanjskog izraza ili ponašanja. Ovaj fenomen može proizaći iz različitih čimbenika, uključujući nedostatak informacija, emocionalnu napetost ili jednostavno nedostatak samosvijesti. Primjer takvog nesvjesnog nesklada može biti situacija u kojoj osoba pristaje na pravni posao

izražavajući suglasnost, iako nesvjesno nije potpuno sigurna ili se osjeća nelagodno s tom odlukom. Ovo se može dogoditi ako osoba nije pažljivo razmotrila sve aspekte ugovora ili ako se nalazi pod pritiskom vremena ili društvenih očekivanja. Važno je istaknuti da nesvjesni nesklad može rezultirati nevaljanom očitovanjem volje, što može dovesti do ništetnosti pravnog posla. Pravni sustav prepoznaje ovu vrstu mane volje kao još jedan element koji može ugroziti pravnu valjanost ugovora. Kako bi se osigurali pravna sigurnost i integritet, važno je prepoznati situacije u kojima postoji nesvjesni nesklad između stvarnih unutarnjih osjećaja i vanjskog očitovanja te pravodobno reagirati kako bi se osigurala pravičnost i poštenje u pravnim poslovima. Za razliku od mana volje koje su obuhvaćene svjesnim neskladom, nesvjesnim neskladom su obuhvaćene zabluda, neznanje, nesporazum i prijevara.

Mentalna rezervacija predstavlja svjesni nesklad između stvarne volje i izraženog očitovanja prilikom sklapanja pravnog posla. U ovom kontekstu, jedna strana namjerno izražava kao svoju volju nešto što zapravo nema namjeru ispuniti, pri čemu druga strana nije svjesna te namjerne neskladnosti. Ova situacija postavlja pitanje valjanosti pravnog posla i mogućnosti da on proizvede očekivane pravne učinke. Unatoč neskladu između stvarne volje i izraženog očitovanja, pravni sustav prepoznaje ovakav pravni posao kao valjan. Odgovor na ovo pitanje je pozitivan, što znači da unatoč mentalnoj rezervaciji, pravni posao ostaje važeći. Pravni posao je važeći i proizvodi pravne učinke jer za mentalnu rezervaciju stoji pravilo koje glasi da oni koji znaju posljedice svojeg očitovanja ne mogu očekivati očitovanje bez posljedica. Ovo je značajno jer se pravni sustav temelji na očuvanju pravne sigurnosti i osiguranju da pravni poslovi budu izvedeni sukladno očekivanjima i sporazumima ugovornih strana. Unatoč svjesnom neskladu između stvarne volje i izraženog očitovanja, pravni posao zadržava svoj legitimitet, osiguravajući da strane budu obvezane na preuzete obveze. Ovaj pristup pomaže održavanju povjerenja i integriteta u poslovnim transakcijama te pridonosi stabilnosti pravnog sustava kao cjeline.

c) Nemogućnost, nedopustivost, neodređenost ili neodredivost činidbe

Prema članku 270. ZOO-a, ugovor je ništetan u svim slučajevima u kojima je činidba nemoguća, nedopustiva, neodređena ili neodrediva.

Nemogućnost činidbe predstavlja osnovu za nevaljanost pravnog posla, pod uvjetom da je činidba bila objektivno nemoguća u trenutku sklapanja tog posla. Ako u trenutku sklapanja pravnog posla postoji stvarna i neizbježna nemogućnost izvršenja obveze, takav posao može biti proglašen nevažećim. Međutim, ako je pravni posao sklopljen s odgovornim uvjetom ili u okviru određenog vremenskog roka te se naknadno dogodi da nemogućnost činidbe postane moguća prije ispunjenja tog uvjeta ili isteka roka, tada se prvobitna nemogućnost ne smatra temeljem za ništetnost tog posla. U ovom slučaju pravni posao može ostati valjan i proizvesti pravne učinke ako nemogućnost bude prevladana prije zadovoljenja uvjeta ili isteka roka. Ova situacija omogućava fleksibilnost i prilagodbu pravnih poslova promjenjivim okolnostima, osiguravajući da se poslovi ne proglašavaju nevažećima zbog nemogućnosti koje bi eventualno mogla biti privremena ili ovisna o budućim događajima.

Objektivna nemogućnost činidbe odnosi se na situaciju u kojoj vanjski faktori ili okolnosti čine izvršenje obveze u pravnom poslu doslovno nemogućim. To znači da ne postoji fizička ili pravna mogućnost da se radnja ili obveza izvrši, bez obzira na napore ili namjere strane koja je

obvezana. Ako bi se dogodilo da netko sklopi pravni posao koji je objektivno nemoguć, takav posao ne bi proizvodio pravne učinke jer bi bio ništetan.

Subjektivna nemogućnost činidbe odnosi se na situaciju u kojoj jedna strana u pravnom poslu nije u mogućnosti izvršiti svoju obvezu ili radnju zbog unutarnjih, subjektivnih razloga, poput nedostatka vještina, znanja ili resursa. Ova nemogućnost proizlazi iz osobnih okolnosti ili nedostataka kod strane koja bi trebala izvršiti radnju. Subjektivna nemogućnost činidbe može biti osnova za nevaljanost pravnog posla samo u određenim situacijama. Na primjer, ako se radi o slučaju gdje strana svjesno sklapa pravni posao znajući da nema potrebne sposobnosti za izvršenje, to bi moglo predstavljati nesklad između stvarne volje i očitovanja te dovesti do nevaljanosti posla. Međutim, u mnogim slučajevima pravni sustav može smatrati da subjektivna nemogućnost činidbe ne predstavlja dovoljan razlog za nevaljanost, posebno ako druga strana nije bila svjesna te nemogućnosti i nije je mogla razumno očekivati. U takvim situacijama moguće je da se traži način da se kompenzira nedostatak sposobnosti strane koja nije u mogućnosti izvršiti obvezu.

Nedopuštenost činidbe kod ništetnosti pravnih poslova odnosi se na situaciju u kojoj je obveza ili radnja koja je predviđena u pravnom poslu protivna zakonu, moralu ili javnom poretku. Kada se činidba koja je uključena u pravni posao ne može izvršiti zbog svoje nedopuštenosti, taj pravni posao može biti proglašen ništetnim. Ova vrsta ništetnosti proizlazi iz činjenice da zakon ili društveni standardi ne dopuštaju određene radnje ili obveze. To može uključivati situacije gdje pravni posao uključuje ilegalne aktivnosti, krši pravila javnog reda ili protivi se moralnim vrijednostima društva. Stoga, u opseg nedopuštenosti spadaju nemoralni poslovi, zabranjeni poslovi te zelenaški poslovi.

Nemoralni pravni poslovi su oni pravni poslovi koji su suprotni moralnim vrijednostima koje društvena zajednica prihvaća. Ovi poslovi krše etičke norme i načela koja su utemeljena na društvenom dogovoru o tome što je ispravno i prihvatljivo ponašanje. Važno je napomenuti da postoji preklapanje između moralnih normi i pravnih normi te da će mnogi nemoralni pravni poslovi istovremeno biti i zakonom zabranjeni.

Zabranjeni pravni poslovi su oni pravni aranžmani koji su nedopušteni ili ilegalni prema zakonu, moralnim normama ili javnom poretku. Ovi poslovi su protivni pravnim standardima i vrijednostima društva te se ne priznaju kao valjani ili pravno obvezujući. Zabrana može biti izričito navedena u zakonu ili proizlaziti iz općih etičkih načela. Pravni poslovi koji su zabranjeni imaju obično status ništetnih, osim ako svrha prekršenog pravila ne sugerira drugu kaznu ili ako zakon u specifičnom slučaju ne određuje drugačije.

5. POBOJNOST

Pobojni pravni poslovi, iako po svojim pravim učincima slični valjanima, nose u sebi mogućnost poništenja sukladno određenim zakonskim uvjetima i u ograničenom vremenskom okviru. U Zakonu o obveznim odnosima pojam „poništiti“ upotrebljava se s jednakim značenjem kao klasični izraz „pobijati“. U stvarnosti, ovi poslovi ne razlikuju se od valjanih sve dok se ne dokaže prisutnost određenih nedopuštenih elemenata koji ih čine pobojnima. Proces poništenja pobojnog pravnog posla ima retroaktivni karakter, što znači da se sve posljedice tog posla poništavaju unatrag u vremenu, kao da taj posao nikada nije ni postojao. No, postoji vremenski okvir u kojem se može tražiti poništenje, a nakon isteka tog roka, ti poslovi postaju valjani i stječu pravnu valjanost. Ovaj proces poništenja poznat je kao „konvalidacija“. Kada pobojni ugovor bude uspješno poništen, njegove posljedice, kao i kod ništetnih pravnih poslova, primjenjuju se „ex tunc“, odnosno unatrag do dana kada je taj ugovor prvotno sklopljen.

„Ugovorna strana u čijem je interesu pobojnost ustanovljena može zahtijevati da se ugovor poništi.“⁹

Sud ne prepoznaje pobojnost pravnih poslova automatski, već je potrebno da ovlaštena osoba zahtijeva takvu provjeru. Prema ZOO-u, to će često biti strana čiji bi interesi bili narušeni ako se pravni posao ne poništi. Ova praksa proizlazi iz činjenice da je svrha pobojnosti, kao sankcije za nevaljane pravne poslove, zaštita interesa samih ugovornih strana. Nasuprot tome, ništetnost često štiti šire društvene interese. Iz ovoga postaje jasno da pobojnost, ili relativna ništetnost, ne stupaju u djelovanje automatski prema zakonu. Da bi se postigla pobojnost, potrebno je pokrenuti tužbeni postupak za poništenje, često nazvan *querella nullitatis*. Osoba s ovlaštenjem mora aktivno inicirati pravni proces kako bi sud mogao donijeti odluku o poništenju pravnog posla. Ovaj pristup se temelji na konceptu da je pobojnost usmjerena prema zaštiti individualnih interesa ugovornih strana, stoga zahtijeva aktivno djelovanje od strane onih koji osjećaju da su njihovi interesi ugroženi.¹⁰

Razloge za pobojnost nalazimo u Zakonu o obveznom odnosima. Prema članku 330. ZOO-a: „Ugovor je pobojan kad ga je sklopila strana ograničeno poslovno sposobna, kad je pri njegovu sklapanju bilo mana volje te kad je to ovim Zakonom ili posebnim propisom određeno.“¹¹ Kako ZOO navodi, mane volje su jedan od razloga pobojnosti, no bitno je napomenuti kako nisu sve mane volje razlozi pobojnosti. Mane volje koje rezultiraju s pobojnosti ugovora, što znači da pravni posao ostaje valjan do trenutka poništavanja, obuhvaćaju prijetnju - psihološku prisilu, odnosno situaciju gdje nedopuštena prijetnja uzrokuje opravdan strah, često ugrožavajući život ili tijelo. Nadalje, bitna zabluda je još jedan nedostatak volje; to se odnosi na pogrešno shvaćanje vezano uz predmet ugovora, važna svojstva tog predmeta, osobu s kojom se ugovor sklapa, posebno kod besplatnih ugovora, kao i okolnosti sklopljenog ugovora i motivacije za

⁹ ZOO, čl. 331. st. 1.

¹⁰ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 153.

¹¹ ZOO, čl. 330.

to. Također, prijevara je još jedan oblik mane volje koji dovodi do poboynosti ugovora, gdje namjerno poticanje ili održavanje druge strane u zabludi rezultira zaključivanjem ugovora.¹²

Ako sud utvrdi da je neki pravni posao pobojan, za takve poslove odgovorna ugovorna strana snosi određene posljedice. Posljedice poništaja pravnog posla zbog poboynosti određuje ZOO u članku 332.:

„(1) Ako je na temelju ugovora koji je poništen nešto bilo ispunjeno, ima se vratiti, a ako to nije moguće, ili ako se narav onoga što je ispunjeno protivi vraćanju, ima se dati odgovarajuća naknada u novcu, prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke.

(2) Ugovaratelj na čijoj je strani uzrok poboynosti odgovoran je svom sugovaratelju za štetu koju je pretrpio zbog poništaja ugovora ako ovaj nije znao ni morao znati za postojanje uzroka poboynosti.“¹³

Također, ne smije se pretpostaviti da pobojni ugovori nemaju rok za poništaj. Rokove za poništaj poboynih ugovora isto određuje ZOO svojim člankom 335.:

„(1) Pravo zahtijevati poništaj poboynog ugovora prestaje istekom roka od jedne godine od saznanja za razlog poboynosti, odnosno od prestanka prisile.

(2) To pravo u svakom slučaju prestaje istekom roka od tri godine od dana sklapanja ugovora.“¹⁴

¹² Poboynost ugovora, <https://www.odvjetnik-strniscak.hr/strucni-clanci/poboynost-ugovora/>, pristup: 30.08.2023.

¹³ ZOO, čl. 332.

¹⁴ ZOO, čl. 335.

6. KONVALIDACIJA

Konvalidacija je pravni postupak koji se odnosi na pretvaranje nevaljanog pravnog akta, koji inače ne bi imao pravne učinke, u valjan i pravno djelotvoran akt. Ovaj postupak omogućuje da se pravni akt koji je prvotno bio nevaljan, zbog određenih razloga nedostatka valjanosti, „popravi“ i stekne pravnu valjanost. Koncept konvalidacije često se primjenjuje kod pravnih akata koji su bili podložni određenim nedostacima ili nedostatku formalnosti, ali bi ipak strane željele da taj akt proizvede pravne učinke. U osnovi, konvalidacija je način za „ozdravljenje“ nevaljanog pravnog akta i omogućava mu da postane pravno valjan. Primjerice, ako su dvije strane potpisale ugovor, ali nisu ispunile sve formalnosti koje zakon zahtijeva kako bi taj ugovor bio valjan, konvalidacija bi omogućila da se taj nedostatak formalnosti ispravi, uz obvezu ispunjenja potrebnih uvjeta. Time se ugovor „popravlja“ i stječe pravno valjan karakter. Konvalidacija se obično provodi na temelju zajedničke suglasnosti stranaka ili putem pravne intervencije, na primjer, sudskom odlukom. Međutim, važno je napomenuti da konvalidacija nije moguća u svim situacijama i da postoje određeni zakonski i pravni okviri unutar kojih se ovaj postupak može primijeniti. Prema članku 294. ZOO-a: „Ugovor za čije se sklapanje zahtijeva pisani oblik smatra se valjanim iako nije sklopljen u tom obliku ako su ugovorne strane ispunile, u cijelosti ili u pretežitom dijelu, obveze koje iz njega nastaju, osim ako iz cilja radi kojega je oblik propisan očito ne proizlazi što drugo.“¹⁵

Općenito, konvalidacija je pravni alat koji omogućava prilagodbu nevaljanih pravnih akata kako bi se osigurala pravna valjanost i djelotvornost tih akata, čime se olakšava postizanje željenih pravnih posljedica unatoč prvobitnim nedostacima.

Važno je napomenuti da proces konvalidacije nije jednak za pobjodne i ništetne pravne poslove. Što se tiče ništetnih pravnih poslova, oni prema članku 326. stavku 1. ZOO-a ne mogu postati valjani: „Ništetan ugovor ne postaje valjan kad uzrok ništetnosti naknadno nestane.“¹⁶

Iznimno, ZOO ipak daje neke mogućnosti konvalidacije i ništetnih pravnih poslova:

a) zabranjeni pravni poslovi mogu konvalidirati ako su kumulativno ispunjene dvije pretpostavke, da je zabrana nekog manjeg značaja te da je posao ispunjen,¹⁷ dakle ZOO nalaže u svom članku 326. stavku 2. da se u tom slučaju ništetnost ne može isticati¹⁸

b) za zelenaške pravne poslove postoje tri pretpostavke koje moraju biti kumulativno ispunjene da bi takav pravni posao konvalidirao:

1. oštećenik podnosi zahtjev za smanjene ugovorenog iznosa na pravičan iznos
2. takav zahtjev mora se podnijeti u roku od pet godina od sklapanja posla
3. sud mora udovoljiti tom zahtjevu.¹⁹

¹⁵ ZOO, čl. 294.

¹⁶ ZOO, čl. 326.

¹⁷ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 178.

¹⁸ ZOO, čl. 326.

¹⁹ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 178.

Značajna razlika između pobjasnih i ništetnih pravnih poslova leži u njihovoj konvalidaciji. Dok ništetni pravni poslovi, zbog svoje ozbiljne nedostatnosti, obično ne mogu biti spašeni, pobjasni pravni poslovi često imaju mogućnost konvalidacije. Konvalidacija predstavlja proces „popravljanja“ nevaljanog pravnog akta kako bi stekao punu pravnu valjanost. Mogućnost konvalidacije pobjasnih pravnih poslova obično ovisi o postupcima i odlukama stranaka, prvenstveno strane u čijem je interesu utvrđena pobjasnost. Toj strani pripada ključna uloga u odlučivanju hoće li zahtijevati poništenje pravnog posla ili neće. Ako se strana odluči odreći prava na poništaj, osim u slučajevima kada joj zakon unaprijed ne dozvoljava odricanje ili kada u zakonom određenom roku ne pokrene pravni postupak za poništenje, pravni posao će konvalidirati. Ova dinamika omogućava stranama da reevaluiraju svoju odluku o nastavku ugovornog odnosa, uzimajući u obzir sve okolnosti i implikacije. Ako strana odluči konvalidirati pobjasni pravni posao, tada će taj posao postati pravno valjan, s punim pravnim učincima. Ovaj postupak može služiti kao svojevrsni kompromis između stranaka, gdje se omogućava da se isprave eventualne nedostatnosti ili neskladovi u volji koje su prvobitno dovele do pobjasnosti.

Sudska praksa:

Sentenca

Usprkos nedostatku pisanog oblika ugovor o raspolaganju nekretninama ipak može konvalidirati pod uvjetom da su ugovorne obveze svake od stranaka dobrovoljno ispunjene u cijelosti ili u pretežnom dijelu, no ako se stranke u parničnom postupku pozivaju na konvalidaciju tada je na njima teret dokaza u smislu da dokažu sve činjenice vezane uz to da je ugovor koji je sklopljen u nevaljanom obliku doista izvršen.

Tekst

„Međutim, ako se radi o stjecanju vlasništva pravnim poslom, a ako je postupak diobe dovršen odnosno, ako je pravni posao (ugovor o diobi) u cijelosti realiziran (ako je svaka od ugovornih strana stupila u posjed u diobi dobivenog dijela nekretnina i njime kasnije slobodno raspolagao), to se ima smatrati da je taj ugovor konvalidirao. U tom smislu odnosno, da ugovor o prometu nekretnina može konvalidirati usprkos nedostatku propisanog pisanog oblika ako su ugovorne obveze svake od stranaka dobrovoljno ispunjene u cijelosti ili u pretežnom dijelu stajalište zauzima i Vrhovni sud Republike Hrvatske primjerice u predmetu broj Rev-1701/01 od 17. travnja 2003. (objavljeno u Izbor odluka VSRH, br. 1/2003, sentenca br. 30, str. 30-31) te u odluci broj Rev-2088/1998-2 od 19. rujna 2001. Konkludira, ispunjenju ugovorne obveze zakonodavac pod određenim uvjetima daje prednost pred nedostatkom oblika. Smatra se da su ispunjenjem ugovorenih obveza preuzetih usmenim ugovorom, ugovorne strane prema samom zakonu pribavile valjanost usmenom ugovoru, tj. došlo je do konvalidacije (osnaženja) ugovora kojem nedostaje potreban oblik. Neosnovano tužiteljice navode da je upravo njihova prednica u diobi suvlasničke zajednice dobila prijeporne nekretnine jer suprotno proizlazi iz svih dokaza koji priležu spisu predmeta a napose i kasnijih raspolaganja nasljednika. Upravo suprotno, tužiteljice su bile te koje su trebale dokazati da je volja stranaka bila suprotna od one kako je javno manifestirana gore prezentiranim diobama i kupoprodajama.“

Pravna podloga

(Čl. 388. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima – „Narodne novine“ broj 91/96, 46/99, 73/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12 i 152/14)²⁰

²⁰ IUS-INFO:<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE714B648S2020P2D20200506>

7. KONVERZIJA

„Kad ništetan ugovor udovoljava pretpostavkama za valjanost nekog drugog ugovora, onda će među ugovarateljima vrijediti taj drugi ugovor, ako bi to bilo u suglasnosti s ciljem koji su ugovaratelji imali na umu kad su ugovor sklopili i ako se može uzeti da bi oni sklopili taj ugovor da su znali za ništetnost svog ugovora.“²¹

Konverzija je pravni proces koji se primjenjuje u situacijama kada je prvobitno sklopljeni pravni posao proglašen ništetnim, ali sadrži sve bitne elemente koji su potrebni za valjanost nekog drugog pravnog posla. U osnovi, koncept konverzije omogućuje zamjenu prvotnog ništetnog posla s drugim, valjanim pravnim poslom, kako bi se postigao isti cilj koji su strane prvobitno imale na umu. Situacija u kojoj je ništetnost utvrđena obično se događa zbog nekog nedostatka, kao što je na primjer nedostatak valjane suglasnosti stranaka ili neispunjavanje određenih formalnosti propisanih zakonom. Međutim, ako pretpostavke za valjanost nekog drugog pravnog posla postoje unutar tog prvobitno ništetnog posla, konverzija omogućuje da se taj posao „transformira“ u valjani pravni akt.

Konverzija je moguća ako se ispune određeni uvjeti:

1. Prvobitni ništetni posao ima sve potrebne elemente za valjanost drugog pravnog posla.
2. Konverzijom se postiže isti cilj koji su ugovorne strane namjeravale postići prvotnim ništetnim poslom.
3. Pretpostavlja se da bi strane sklopile konvertirani pravni posao da su bile svjesne ništetnosti prvobitnog posla.

Konverzija omogućuje da se ostvari cilj prvobitnog posla unatoč njegovoj ništetnosti, pod uvjetom da bi iste strane sklopile drugi valjani posao da su bile svjesne nedostataka prvobitnog posla. Ovaj pristup omogućava „spašavanje“ pravnih poslova koje su strane sklopile zbog nedostatka potpunog razumijevanja pretpostavki za valjanost.²²

Bitno je napomenuti da konverzija ne podrazumijeva stvaranje potpuno novog ugovora, već zapravo zamjenu prvobitnog ništetnog pravnog akta s drugim pravno valjanim ugovorom. Time se ostvaruje pravni kontinuitet i cilj prvobitnog posla se postiže, iako je taj cilj bio narušen nedostatkom valjanosti.

Sudska praksa:

Sentenca

Činjenica da je neki ugovor raskinut nije zapreka za utvrđenje ništetnosti ugovora ili pojedinih odredbi istog. Sporazum o konverziji kojim su odredbe osnovnog ugovora izmijenjene u pogledu valutne klauzule, kamatne stope i iznosa preostale neotplaćene glavnice kredita te je postignut sporazum o raspolaganju pretplatom, ne znači da je korisnik kredita izgubio pravni interes za utvrđenjem da su pojedine odredbe ugovora o kreditu ništetne. Ništetnost nastupa po samom zakonu i nastaje od samog trenutka sklapanja pravnog posla pri čemu ništetan ugovor ne postaje valjan niti kada uzrok ništetnosti naknadno nestane osim u izuzetnim slučajevima kad je zabrana manjeg značaja i u cijelosti je ugovor ispunjen, a što nije u slučaju kao kod sklapanja ugovora o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom i valutnom klauzulom. Stoga korisnik kredita ima pravni interes

²¹ ZOO, čl. 325.

²² Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 179.

i može tražiti utvrđenje ništetnosti pojedinih ugovornih odredbi kako bi na temelju toga eventualno ostvarivao svoja prava za koja smatra da mu pripadaju.

Tekst

„U postupku je utvrđeno: - da je tužitelj kao korisnik kredita s prednikom tuženika kao kreditorom zaključio 15. rujna 2005. Ugovor o kreditu broj ... kojim je tužitelju odobren i isplaćen kredit za adaptaciju stambenog objekta u iznosu od 55.000,00 CHF u kunskoj protuvrijednosti po srednjem tečaju CHF na dan korištenja kredita, - da je navedeni Ugovor ovjeren od strane javnog bilježnika M.P. iz O. pod brojem..., - da je rok otplate navedenog kredita 20 godina uz kamatnu stopu od 4,90% godišnje, koja se može mijenjati jednostranom odlukom banke te da je otplata kredita vezana uz valutnu klauzulu u CHF, - da je radi osiguranja tražbine tuženika zasnovano založno pravo u korist banke na nekretninama upisanim u z.k.ul. br...., - da su stranke 1. veljače 2016. sklopile Sporazum uz ugovor o kreditu (dalje: Sporazum o konverziji) temeljem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju („Narodne novine“ broj 102/15 - dalje: ZID ZPK) kojim je utvrđeno da je glavni ugovor raskinut 2. kolovoza 2013. i ujedno je provedena konverzija kredita iz CHF u EUR i primijenjena kamatna stopa jednaka kamatnoj stopi koju je kreditor primjenjivao na kredite iste vrste i trajanja u EUR-ima i to od dana sklapanja ugovora o kreditu pa do 30. rujna 2015., - da su u navedenom Sporazumu o konverziji stranke utvrdile da s danom 30. rujna 2015. nema pretplate te je sklopljen sporazum o visini i daljnjoj isplati kredita. Na temelju tako utvrđenih odlučnih činjenica prvostupanjski sud je zaključio da je tužbeni zahtjev tužitelja osnovan iz razloga što su sporne odredbe osnovnog ugovora o kreditu u odnosu na promjenjivu kamatnu stopu i valutnu klauzulu nepoštene ugovorne odredbe te ujedno ništetne. Drugostupanjski je sud na temelju istog činjeničnog stanja zaključio da tužbeni zahtjev tužitelja nije osnovan zauzimajući pravno shvaćanje da tužitelj ne može tražiti utvrđenje ništetnim odredbama ugovora koji je sporazumom stranaka prestao važiti, a isto tako da je zaključenjem Sporazuma o konverziji izvršena promjena valutne klauzule i kamatne stope s retroaktivnim učinkom te da je tužitelj stavljen u položaj kao da je u trenutku uzimanja kredita uzeo kredit s valutnom klauzulom u EUR-ima te slijedom toga ne može tražiti utvrđenje ništetnim odredbi osnovnog ugovora. Osnovan je prigovor pogrešne primjene materijalnog prava. Drugostupanjski sud temelji svoju odluku na stajalištu da se ne može utvrđivati ništetnim ugovor, pa tako niti odredbe ugovora, koji je prestao važiti raskidom. Također drugostupanjski sud zauzima pravno stajalište da se nakon sklapanja Sporazuma o konverziji ne može više tražiti utvrđenje ništetnim osnovnog ugovora. Navedena pravna shvaćanja su pogrešna i u suprotnosti s već prihvaćenim pravnim shvaćanjima ovoga suda. Prije svega treba napomenuti da činjenica da je neki ugovor raskinut nije zapreka za utvrđenje ništetnosti ugovora ili utvrđenje ništetnosti pojedinih odredbi tog ugovora. U tom smislu se pravilno revident poziva na odluku ovoga suda broj Rev-1628/86 od 16. lipnja 1988. u kojoj odluci je izraženo pravno shvaćanje da činjenica da je ugovor raskinut nije zapreka da se naknadno utvrdi njegova ništetnost, odnosno da se utvrdi ništetnost pojedinih odredbi takvog ugovora. Potrebno je imati u vidu da razlozi za raskid ugovora, zbog primjerice neispunjenja ugovora, nastaju naknadno, dok razlozi za ništetnost ugovora ili pojedinih odredbi ugovora kad se radi o djelomičnoj ništetnosti nastupaju od samog početka, odnosno već sklapanjem takvog ugovora. Nadalje, također je pogrešno pravno shvaćanje da je sklapanje Sporazuma o konverziji sukladno ZID ZPK zapreka da bi se moglo utvrđivati ništetnim osnovni ugovor o kreditu, pa tako i utvrđivati ništetnim pojedine odredbe tog ugovora koje bi bile ujedno i nepoštene ugovorne odredbe sukladno odredbama Zakona o zaštiti potrošača („Narodne novine“ broj 96/03 - dalje ZZZP/03), koji se primjenjuje u konkretnom slučaju. Ovaj sud je u odluci broj Rev 2868/2018-2 od 12. veljače 2019. jasno izrazio svoje pravno shvaćanje da sama činjenica da su stranke sklopile Sporazum o konverziji kojim su odredbe osnovnog ugovora izmijenjene u pogledu valutne klauzule, kamatne stope i iznosa preostale neotplaćene glavnice kredita te je postignut sporazum o raspolaganju pretplatom, ne znači da je korisnik kredita izgubio pravni interes za utvrđenjem da su pojedine odredbe ugovora o kreditu ništetne. U navedenoj odluci ovoga suda također je izraženo pravno shvaćanje da ništetnost nastupa po samom zakonu i nastaje od samog trenutka sklapanja pravnog posla pri čemu ništetan ugovor ne postaje valjan niti kada uzrok ništetnosti naknadno nestane osim u izuzetnim slučajevima kad je zabrana manjeg značaja i u cijelosti je ugovor ispunjen, a što nije u slučaju kao kod sklapanja ugovora o kreditu s promjenjivom kamatnom stopom i valutnom klauzulom. U navedenoj odluci ovoga suda jasno je navedeno da korisnik kredita ima pravni interes i može tražiti utvrđenje ništetnosti pojedinih ugovornih odredbi kako bi na temelju toga eventualno ostvarivao svoja prava za koja smatra da mu pripadaju. Naime, iako se odluka ovoga suda broj Rev-2868/2018-2 od 12. veljače 2019. odnosi na postojanje pravnog interesa za utvrđenje ništetnosti pojedinih odredbi osnovnog ugovora o kreditu usprkos sklopljenom Sporazumu o konverziji, iz navedenog pravnog shvaćanja jasno proizlazi da nema zapreke za utvrđenje ništetnim i nepoštenim pojedinih odredbi osnovnog ugovora o kreditu. Kod toga treba uzeti u obzir da je do dana sklopljenog Sporazuma o konverziji važio osnovni ugovor (u ovom

konkretnom slučaju osnovni ugovor je važio do trenutka raskida zbog neispunjenja od strane tužitelja) te je proizvodio pravne učinke, a između ostalog koji pravni učinci se upravo odnose na ispunjavanje obveza korisnika kredita temeljem nepoštenih i ništetnih ugovornih odredbi o promjenjivoj kamatnoj stopi i valutnoj klauzuli. Također treba uzeti u obzir da je pravomoćnom presudom Trgovačkog suda u Zagrebu broj P-1401/2012 od 4. srpnja 2013. utvrđeno da su nepoštene i ništetne ugovorne odredbe ugovaranjem valute uz koju je vezana glavnica za CHF kao i ugovorna odredba kojim je određena promjenjiva kamatna stopa i koja se mijenjala jednostranom odlukom banaka, te je ta odluka u kolektivnom sporu temeljem odredbe čl. 502.c ZPP obvezujuća za sudove u pojedinačnim postupcima, odnosno sud je vezan za utvrđenja u kolektivnom sporu i dužan ih je primijeniti. Ovaj sud je svojim odlukama broj Revt-249/14-2 od 9. travnja 2015. i broj Rev-2221/18-11 od 3. rujna 2019. odbio revizije banaka u odnosu na utvrđenje ništetnim odredbi ugovora o kreditu s valutnom klauzulom u CHF i promjenjivoj kamatnoj stopi koja se mijenjala jednostranim odlukama banaka s time da je tuženik obuhvaćen odlukom u kolektivnom sporu kao petotuženik. Drugostupanjski sud također treba imati u vidu da je ovaj sud u svojoj odluci broj Rev 3142/2018-2 od 19. ožujka 2019. također jasno izrazio pravno shvaćanje da u pojedinačnim postupcima radi utvrđenja ništetnosti odredbi ugovora o kreditu s valutnom klauzulom u CHF i promjenjivom kamatnom stopom koju su jednostrano mijenjali kreditori nije potrebno ponovno utvrđivati jesu li sporne odredbe ugovora o kreditu ništetne, obzirom da postoji temeljem već navedenog čl. 502.c ZPP, a isto tako i čl. 118. Zakona o zaštiti potrošača („Narodne novine“ broj 41/14 i 110/15 - dalje: ZZZP/14) vezanost za postojanje povrede propisa zaštite potrošača iz čl. 106. st. 1. ZZZP/14, a slijedom toga i obveza primjene utvrđene ništetnosti u kolektivnom sporu. Ne može postojati utvrđena ništetnost i nepoštenost pojedinih odredbi potrošačkog ugovora u kolektivnom sporu, a da istodobno ne postoji ništetnost i nepoštenost takvih odredbi u pojedinačnom sporu u odnosu na istovrsni ugovor. Ako bi se radilo o nekim posebnim okolnostima koje bi isključivale vezanost za pravomoćnu odluku u kolektivnom sporu (npr. da tužitelj nije potrošač nego trgovac), onda je teret dokaza takve činjenice na banci kao kreditoru, ali to nije od važnosti u ovoj pravnoj stvari jer tuženik niti ne ističe takav prigovor. Stoga obzirom na sve navedeno, činjenica da je sporni ugovor raskinut i da je sklopljen Sporazum o konverziji ne isključuje mogućnost utvrđenja ništetnim pojedinih odredbi osnovnog ugovora, a što je u ostalom i već utvrđeno u odlukama u kolektivnom sporu temeljem pravomoćne presude Trgovačkog suda u Zagrebu broj P-1401/2012 od 4. srpnja 2013.“

Pravna podloga

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju, „Narodne novine“ broj 102/15
Zakon o zaštiti potrošača, „Narodne novine“ 96/03 - dalje: ZZZP/03),
Čl. 502.c Zakona o parničnom postupku, „Narodne novine“ broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19;
Čl. 118. Zakona o zaštiti potrošača („Narodne novine“ broj 41/14 i 110/15 - dalje: ZZZP/14)²³

²³ IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE100B1820S2018P2D20200526>

8. POSLJEDICE NIŠTETNOSTI

Često se navodi da ništetan pravni posao ne proizvodi nikakve pravne učinke. Međutim, ova tvrdnja vrijedi samo ako se uspoređuju učinci koje bi takav pravni posao imao da je bio valjan. Međutim, u objektivnom građanskom pravu postoje određeni učinci koji se primjenjuju ne samo na valjane, već i na nevaljane pravne poslove. Ovi pravni učinci koje zakon povezuje s nevaljanim pravnim poslovima često se nazivaju pravnim posljedicama nevaljanosti. Te pravne posljedice nevaljanosti uključuju prava, dužnosti i odgovornosti stranaka koje su sklopile takav pravni posao, kao i ovlaštenja suda vezana uz ostvarivanje tih prava i dužnosti. Ovi učinci se konkretno izražavaju kroz obvezu restitucije i odgovornost za štetu koja je nastala. To znači da strane koje su sudjelovale u ništetnom pravnom poslu imaju obvezu vratiti sve ono što su stekle putem tog posla te su odgovorne za stvarne štete koje su drugim stranama prouzročile svojim nevaljanim djelovanjem. Ovaj pristup osigurava da i nevaljani pravni poslovi nose odgovornost i posljedice za strane koje su ih sklopile.²⁴

„(1) U slučaju ništetnosti ugovora svaka ugovorna strana dužna je vratiti drugoj sve ono što je primila na temelju takva ugovora, a ako to nije moguće, ili ako se narav onoga što je ispunjeno protivi vraćanju, ima se dati odgovarajuća naknada u novcu, prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, ako zakon što drugo ne određuje.

(2) Ugovaratelj koji je kriv za sklapanje ništetnog ugovora odgovoran je svome suugovaratelju za štetu koju trpi zbog ništetnosti ugovora ako ovaj nije znao ili prema okolnostima nije morao znati za postojanje.“²⁵

„(2) Ali, ako je ugovor ništav zbog toga što je po svojem sadržaju ili cilju protivan Ustavu Republike Hrvatske i prisilnim propisima, sud može odbiti, u cijelosti ili djelomično, zahtjev nesvjesne strane za vraćanje onog što je drugoj strani dala, a može i odlučiti da druga strana ono što je primila po osnovi zabranjenog ugovora preda općini na čijem području ona ima sjedište odnosno prebivalište.

(3) Pri odlučivanju sud će voditi računa o savjesnosti jedne odnosno objiju strana, o značenju društvenih interesa koji se ugrožavaju te o moralnim shvaćanjima društva.“²⁶

U slučaju da ugovor postane ništetan, Zakon o obveznim odnosima (ZOO) propisuje temeljnu odgovornost ugovornih strana poznatu kao „povrat u prijašnje stanje“ ili „restitutio in integrum“. Ovaj pravni princip zahtijeva da svaka ugovorna strana vrati drugoj strani sve što je primila na osnovi tog ništetnog ugovora. No, postoje situacije u kojima fizički povrat nije moguć, ili je protivan prirodi ispunjenja ugovora. U takvim slučajevima, umjesto fizičkog povrata, ugovorne strane dužne su platiti odgovarajuću novčanu naknadu koja se utvrđuje prema cijenama važećim u trenutku donošenja sudske odluke. Ako strane sklope ugovor koji naknadno postane ništetan, a izvršenje ugovora još nije započelo, imaju pravo odbiti ispunjenje svih obveza koje su prethodno prihvatile u tom ugovoru. Ovaj princip štiti strane od nepoštenih ili nepravednih situacija koje bi mogle proizići iz izvršavanja ugovora koji kasnije postane ništetan. U slučaju jednostrano obveznog ugovora, gdje je samo jedna strana preuzela obvezu,

²⁴ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 151.

²⁵ ZOO, čl. 323.

²⁶ Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 145.

dužnik nije obavezan ispunjavati tu obvezu jer je sam ugovor ništetan. Cilj ove obveze povrata u prijašnje stanje je osigurati da se u slučaju ništetnih ugovora obeštećuju strane na način koji je pravedan i u skladu sa zakonom. Na taj način, zakon pruža okvir za pravedno rješenje situacija u kojima ugovor postane ništetan zbog određenih razloga.

Druga važna pravna posljedica povezana s ništetnim ugovorima jest odgovornost za nastalu štetu uslijed takvog sklapanja ugovora. Odgovornost za nastalu štetu obično se stavlja na stranu koja je odgovorna za sklopljeni ništetni ugovor. No, valja napomenuti da obveza nadoknade štete nije uvijek automatska, već ovisi o okolnostima slučaja. U pravilu, ako strana koja je pretrpjela štetu zbog ništetnosti ugovora nije znala ili nije trebala znati za razloge koji su doveli do njegove ništetnosti, tada će strana koja je kriva za sklapanje ništetnog ugovora biti odgovorna za nadoknadu nastale štete. Ova odgovornost ima za svrhu pružiti zaštitu strani koja je pretrpjela gubitke ili štetu zbog nevaljanog ugovora. Važno je istaknuti da su dokazivanje da je strana pretrpjela štetu zbog ništetnosti ugovora, kao i dokazivanje da je druga strana kriva za tu ništetnost, ključni za uspostavljanje odgovornosti za nadoknadu štete. Osim toga, ako se dokaže da je strana koja je pretrpjela štetu znala ili je trebala znati za nedostatke ili uzroke ništetnosti ugovora, tada obveza nadoknade štete može biti umanjena ili čak isključena, jer se smatra da je ta strana sama doprinijela nastanku štete svojim znanjem ili neznanjem.

9. POSTUPAK UTVRĐENJA NIŠTETNOSTI

Postupak utvrđivanja ništetnosti pravnih poslova je ključni pravni postupak koji omogućuje formalno potvrđivanje nedopuštene prirode određenih pravnih poslova. U ovom procesu sudsko djelovanje je najčešće potaknuto inicijativom strane koja prepoznaje nedostatke u pravnoj valjanosti ugovora. U mnogim pravnim sustavima sud ne pokreće postupak utvrđivanja ništetnosti pravnih poslova po službenoj dužnosti. To znači da inicijativa za osporavanje pravnih poslova dolazi od strane osobe koja vidi da su ispunjene određene okolnosti koje dovode do ništetnosti. Ova inicijativa može se ostvariti putem podnošenja tužbe ili zahtjeva nadležnom sudu. Tužba koja se podnosi radi utvrđenja ništetnosti naziva se deklaratorna tužba. Deklaratorna tužba je pravna akcija kojom se od suda zahtijeva samo utvrđivanje prisutnosti ili odsutnosti određenih prava, pravnih odnosa ili autentičnosti određenih dokumenata. Ova vrsta tužbe podnosi se kad tužitelj ima opravdan pravni interes da sud donese odluku o postojanju ili nepostojanju određenog pravnog odnosa ili stanja. U biti, cilj ove tužbe je dobiti pravno formalnu potvrdu ili opovrgavanje statusa ili činjenica koje su relevantne za pravne ili financijske posljedice.²⁷

Nakon podnošenja tužbe, započinje sudski postupak za utvrđivanje ništetnosti pravnog posla. Središnji dio ovog procesa je sudska rasprava, tijekom koje obje strane iznose svoje argumente i predstavljaju relevantne dokaze. Strane u postupku nastoje dokazati ili osporiti ništetnost pravnog posla temeljem pravnih normi i činjeničnih dokaza. Sud zatim, temeljem analize dostupnih informacija i primjene pravnih pravila, donosi svoju odluku. Postoje dvije mogućnosti. Prva je da sud utvrdi da ništetnost pravnog posla ne postoji. U tom slučaju, ugovorne strane moraju ispoštovati obveze iz tog ugovora. Druga mogućnost je da sud donese odluku da je pravni posao ništetan, tj. da nema pravne valjanosti. Kao posljedica toga, obveze koje proizlaze iz tog ugovora se obustavljaju, a strane se vraćaju u stanje prije sklapanja tog ugovora.

„(1) Na ništetnost sud pazi po službenoj dužnosti i na nju se može pozivati svaka zainteresirana osoba.

(2) Pravo zahtijevati utvrđenje ništetnosti ima i državni odvjetnik.“²⁸

Budući da ništetnost ugovora proizlazi iz kršenja javnog poretka, sud ima obvezu automatski ispitivati valjanost ugovora, neovisno o zahtjevu ugovornih strana ili trećih strana. U praksi, kada sud rješava predmet u kojem ništetnost ugovora nije sporna, može samoinicijativno provjeravati postoji li razlog za ništetnost. Sudska odluka da je ugovor ništetan ima deklarativni karakter. Sud ne čini ugovor ništetnim vlastitom odlukom, već je to posljedica bitnih nedostataka za valjani ugovor. Bez obzira na sudsku odluku, ugovor je ništetan od samog početka (*ex tunc*), dakle od trenutka sklapanja. Zainteresirane strane u ovom kontekstu uključuju prvenstveno ugovaratelje, kao i opće nasljednike ugovaratelja, njihove vjerovnike te i treće osobe koje imaju interes u dokazivanju ništetnosti ugovora. U tu kategoriju spadaju i državni organi koji su ovlašteni štititi javni interes. Sud ima dužnost osigurati da ugovori koji

²⁷ Tužba za ništetnost ugovora, <https://www.odvjetnik-strniscak.hr/strucni-clanci/tuzba-za-nistetnost-ugovora/>, pristup: 30.08.2023.

²⁸ ZOO, čl. 327.

krše javni poredak budu proglašeni ništetnima kako bi se očuvala pravednost i zakonitost u poslovnim transakcijama.²⁹

Sudska praksa:

Sentenca

Kada treća zainteresirana osoba podnosi tužbu na utvrđenje ništetnosti pravnog posla, tada je dužna na pasivnoj strani obuhvatiti sve stranke tog pravnog posla.

Tekst

„U odnosu na ostale tvrdnje, i po ocjeni ovog suda, saslušavanjem potpisnika Sporazuma od strane C. d.d., odnosno javnog bilježnika, a vezano na činjenicu zbog koje tužitelj tvrdi da su Ugovori ništetni (neodređenost, odnosno neodredivost tražbine) navedeni svjedoci ne bi mogli iskazivati, jer se isto može utvrditi samo na temelju navedenih isprava koje tužitelj pokušava utvrditi ništetnim provođenjem ovog postupka. Također treba reći da je pogrešan stav prvostupanjskog suda da tužitelj nije trebao tužbom obuhvatiti i pravnog sljednika C. d.d., L. d.d., jer kada treća zainteresirana osoba podnosi tužbu na utvrđenje ništetnosti nekog pravnog posla tada je na pasivnoj strani potrebno obuhvatiti sve stranke tog pravnog posla. Pa je i zbog toga razloga valjalo odbiti tužbeni zahtjev.“

Pravna podloga

(Čl. 322. Zakona o obveznim odnosima - „Narodne novine“ broj 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15)³⁰

²⁹ Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 152.

³⁰ IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE716B380S2019P3D20191105>

10. MANE VOLJE

Mane volje, također poznate kao nedostaci volje, predstavljaju ključni aspekt u pravnom kontekstu jer ukazuju na nedostatke ili poremećaje u procesu donošenja volje koji mogu ozbiljno utjecati na valjanost pravnog posla. Kada osoba stupi u pravni posao, pretpostavlja se da to čini iz vlastite slobodne volje, neopterećena prisilom, prijevarom ili drugim ograničavajućim faktorima. No, stvarnost je takva da postoje situacije u kojima se ta volja može narušiti ili biti iskrivljena, što u konačnici dovodi do toga da pravni posao postane ništetan ili nevažeći.

Postoji sedam vrsta mana volje koje dijelimo u dvije skupine: mane volje koje izazivaju ništetnost pravnih poslova te mane volje koje izazivaju pobojnost pravnih poslova. Mane volje koje izazivaju ništetnost su fizička sila, školski primjer i šala, simulacija i nesporazum, a one koje izazivaju pobojnost su prijetnja, zabluda i prijevara. Ovi nedostaci volje mogu biti raznovrsni i uključuju prisilu, prijevaru, prijetnje, zabludu, nedostatak sposobnosti razumijevanja ili odlučivanja te nedostatak ozbiljnosti u samom procesu sklapanja ugovora. Prisila može dovesti do toga da stranka potpiše ugovor protiv svoje volje, pod prijetnjom fizičke sile ili ozbiljnih posljedica. Prijevara može rezultirati time da stranka bude obmanuta ili dovedena u zabludu što se posljedično odražava na njezin stvarni pristanak. Također, nedostatak sposobnosti razumijevanja može uključivati slučajeve osoba koje nisu sposobne procijeniti značaj i posljedice ugovora, dok nedostatak ozbiljnosti implicira da stranka nije ozbiljno pristupila poslu ili je izrazila svoju volju na šaljiv način. Kao zaštitni mehanizam, pravni sustav prepoznaje ove mane volje i priznaje ih kao uvjete ništetnosti pravnih poslova. To znači da ako se identificira neki od ovih nedostataka u procesu sklapanja ugovora, pravni posao može biti poništen ili proglašen nevažećim, čime se osigurava pravna sigurnost i integritet poslovnih transakcija. Sve u svemu, priznavanje mana volje kao faktora ništetnosti odražava važnost poštovanja autentične i neiskrivljene volje stranaka kako bi pravna posla bila valjana i obvezujuća.

10.1. Mane volje koje uzrokuju ništetnost

a) Fizička sila

Fizička sila je jedan od značajnih faktora koji može biti povezan s pojmom „prisile“ kao jednim od oblika mane volje u pravnom okviru. Prisila se odnosi na situaciju u kojoj jedna stranka koristi fizičku, psihičku ili ekonomsku silu kako bi natjerala drugu stranu da sklopi pravni posao protiv svoje volje. U pravnoj teoriji prepoznaju se dva osnovna oblika sile: fizička sila (*via absoluta*) i moralna sila (*via compulsiva*). Fizička sila se odnosi na prisilno ponašanje koje uključuje fizičku prijetnju ili primjenu nasilja kako bi se osoba prisilila na sklapanje ugovora. To može uključivati fizičku ozljedu, zlostavljanje ili prijetnje koje stvaraju strah i prisiljavaju osobu da pristane na pravni posao protiv svoje volje. S druge strane, moralna sila se odnosi na situaciju u kojoj se koriste psihički ili ekonomski pritisci kako bi se osoba natjerala da sklopi ugovor. To može uključivati manipulaciju, izazivanje krize ili prijetnje koje ne uključuju fizičku prisilu, ali mogu izazvati snažan osjećaj prisile i narušiti slobodno odlučivanje. Oba oblika sile imaju za cilj narušavanje prave volje stranaka prilikom sklapanja pravnog posla. Pravni sustav ima mehanizme kako bi zaštitio stranke od takvih situacija te se pravni poslovi sklopljeni pod

prisilom mogu osporiti i proglasiti ništetnima. Prisila kao faktor mane volje potkopava osnovne principe autonomije i slobodne volje koje su ključne za valjane pravne poslove.

Kod fizičke sile, stranka može biti izložena prijetnjama ili nasilju koji imaju za cilj prisiliti je da pristane na određeni pravni posao. Primjeri fizičke sile u kontekstu mana volje mogu uključivati:

1. Prijetnje tjelesnom ozljedom: ako jedna stranka prijeti drugoj fizičkim nasiljem ili ozljeđivanjem ako ne pristane na pravni posao.
2. Nasilje nad osobom ili imovinom: ako jedna stranka koristi fizičku silu nad drugom osobom ili njezinom imovinom kako bi je prisilila na sklapanje pravnog posla.
3. Prisilni potpisivanje ugovora: ako stranka fizički prisili drugu stranku da potpiše pravni dokument ili ugovor, bez njezine dobrovoljne suglasnost.

Fizička sila ozbiljno narušava osnovni princip dobrovoljne i slobodne suglasnosti koji je temelj za valjanost svakog ugovora. Ovaj princip podrazumijeva da se pravni poslovi temelje na volji stranaka koje su slobodno, bez ikakve prisile ili prisilnih čimbenika, pristale na sklopljeni ugovor. Kada fizička sila intervenira, taj princip se ozbiljno narušava. Pravni poslovi koji su sklopljeni pod prisilom smatraju se ništetnima zbog nedostatka slobodne volje stranke. Fizička sila se može manifestirati kao prijetnja nasiljem ili fizičkom ozljedom, što dovodi do toga da osoba pristane na ugovor iz straha za vlastitu sigurnost. U takvim situacijama, njezina volja nije dobrovoljna i slobodna, već je izobličena prisilom koja se primjenjuje. Odvajanje fizičke sile od pravno valjanog ugovora ključno je kako bi se osigurala pravna sigurnost i zaštita stranaka od zloupotrebe. Ako se utvrdi da je fizička sila bila prisutna prilikom sklapanja ugovora, taj ugovor se može osporiti i proglasiti ništetnim. Ovo je važno kako bi se osiguralo da pravni poslovi temeljeni na prisili ne budu priznati kao valjani i kako bi se osigurala zaštita prava i interesa stranaka. U konačnici, fizička sila predstavlja ozbiljnu povredu principa slobodne volje i dobrovoljne suglasnosti u pravnom kontekstu. Njezina prisutnost u pravnom poslu može dovesti do toga da taj posao bude ništetan, kako bi se zaštitili temeljni principi valjanih ugovora.

Primjer:

„Ako ne potpišeš ovaj ugovor, ubit u te!“

„Na primjer, netko primora drugoga da potpiše ugovor nasilnim vođenjem njegove ruke pri potpisivanju.“³¹

Primjer iz sudske prakse:

Sentenca

Utvrđenje ništetnosti ugovora zbog prisile moguće je tražiti samo onda kada je do njegova sklapanja došlo primjenom fizičke sile (*vis absoluta*) - kada se je na volju ugovaratelja da potpiše ugovor djelovalo određenim oblicima tjelesne prisile (fizičko zlostavljanje, nanošenje fizičkih bolova i tjelesnih ozljeda i sl.), a ne i onda

³¹ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 143.

kada se je na volju ugovaratelja djelovalo nedopuštenim prijetnjama koje su kod njega izazvale opravdani strah - primjenom psihičke sile (*vis compulsiva*), zbog čega je moguće tražiti njegovo poništenje.

Tekst

„U odnosu na navode tužiteljice da je Sporazum potpisala pod prisilom prije svega valja naglasiti da se razlikuju dvije vrste prisile regulirane odredbama čl. 279. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ broj 35/05 i 41/08, u daljnjem tekstu: ZOO), i to fizička sila te psihička prisila ili prijetnja. Kod fizičke sile (*vis absoluta*) se radi o upotrebi tjelesne prisile u trenutku davanja očitovanja volje (npr. nasilnim vođenjem ruke prilikom potpisivanja ugovora, fizičkim zlostavljanjem, nanošenjem tjelesnih ozljeda), a kod psihičke prisile (*vis compulsiva*) o vršenju pritiska na volju onoga koji daje očitovanje izazivanjem straha od buduće opasnosti koja će se dogoditi njemu ili trećoj osobi.

Psihička prisila odnosno prijetnja predstavlja manu volje koja je razlog za poništenje ugovora sukladno odredbi čl. 279. st. 1. ZOO, i to samo ako je riječ o nedopuštenoj prijetnji, koja je izazvala opravdani strah kod druge ugovorne strane, tako da je ona zbog toga bila prisiljena sklopiti ugovor. Dakle, radi se o razlogu pobjonosti odnosno relativne ništetnosti ugovora, a relativno ništetni ugovori proizvode pravne učinke i obvezuju ugovorne strane sve dok se konstitutivnom odlukom suda ne ponište.

Točni su navodi tužiteljice da je ugovor sklopljen uporabom sile prema ugovornoj strani ništetan, sukladno odredbi čl. 279. st. 3. ZOO. Pravo na isticanje ništetnosti nije ograničeno zakonskim rokovima i ne gasi se (čl. 328. ZOO). Međutim navode o fizičkim nasrtajima tuženika na tužiteljicu prilikom potpisivanja ugovora, tj. da je ugovor sklopljen uporabom *vis absoluta* prema tužiteljici, tužiteljica nije iznosila tijekom postupka pred sudom prvog stupnja, nego to čini tek u žalbi, što nije dopušteno na temelju odredbe čl. 352. st. 1. ZPP-a, pa se iz tog razloga takvi žalbeni navodi ne mogu uvažiti. Ne samo činjenični navodi tužiteljice izneseni u tužbi i tijekom postupka pred sudom prvog stupnja, nego niti svi dokazi koji su provedeni po prijedlogu tužiteljice, uključujući i saslušanje tužiteljice u svrhu dokazivanja, ne upućuju na to da bi razlog zbog kojeg je tužiteljica sklopila s tuženikom sporazum i zbog kojeg traži utvrđenje ništetnosti bila fizička prisila, pa čak niti koji drugi razlog zbog kojeg bi ugovor bio ništetan u smislu odredbe čl. 322. st. 1. ZOO, na što sud pazi i po službenoj dužnosti (čl. 327. st. 1. ZOO), već suprotno tome, riječ je isključivo o prijetnjama koje je tuženik uputio tužiteljici prije potpisivanja sporazuma, što ukazuje upravo na razlog pobjonosti, odnosno relativne ništetnosti pravnog posla, čiji poništaj se može zahtijevati samo u rokovima propisanim odredbama čl. 335. ZOO.

Imajući u vidu da tužiteljica tijekom postupka pred sudom prvog stupnja nije tvrdila, niti dokazala da je sporazum potpisala pod utjecajem fizičke prisile, nije osnovan tužbeni zahtjev za utvrđenje ništetnosti ugovora.“

Pravna podloga

Čl. 279. st. 1. i st. 3. Zakona o obveznim odnosima – „Narodne novine“ broj 35/05 i 41/08³²

b) Školski primjer i šala

Očitovanja volje dana u svrhu školskih primjera ili u šaljivom kontekstu predstavljaju odstupanje od ozbiljnosti zahtjeva izraženog u članku 249. Zakona o obveznim odnosima. Ovdje se radi o situacijama gdje postoji svjesna razlika između volje i izražavanja namjere - osoba svjesno izražava nešto što zapravo ne želi. To uključuje i slučajeve gdje su izjave dane u okviru kazališnih predstava. Pravni poslovi sklopljeni u ovakvim situacijama smatraju se ništetnima. Ipak, pravni posao sklopljen u šaljivom tonu može biti valjan ako jedna od strana opravdano shvati da je izjava ozbiljna.³³

Primjer iz sudske prakse: „A. je, da umiri svoje bolesno dijete, u šali dao nalog prijatelju B-u da za dijete kupi neku skupu igračku. A. je bio uvjeren da je njegov prijatelj to shvatio kao šalu.

³² IUS-INFO:<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE702B2053S11P2D20111014>

³³ Klarić, P., Vedriš, M.: *Gradansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 141.

Međutim, B. je nalog shvatio ozbiljno i kupio igračku. Na kraju je A. prema propisima o mandatu morao B.-u nadoknaditi trošak.³⁴

c) Simulacija

Simulacija kod mana volje predstavlja lažno predstavljanje stranke ili lažno stvaranje privida volje u pravnom poslu. Stranka koja simulira volju ponaša se ili izjavljuje na način koji nije u skladu s njezinim stvarnim namjerama, što može dovesti do ništetnosti ili nevaljanosti pravnog posla. Simulacija kod mana volje ima za cilj varanje druge strane i može dovesti do nepravednih ili nevaljanih pravnih poslova. Kako bi se osigurala pravna sigurnost i integritet ugovornih odnosa, pravni sustavi obično sankcioniraju takve vrste manipulacije i prepoznaju ništetnost pravnih poslova koji su rezultat simulacije.

Postoje dvije vrste simulacije, a to su apsolutna simulacija i relativna simulacija.

Apsolutna simulacija (također poznata kao *simulatio veri*) je posebna vrsta simulacije kod mana volje koja se odnosi na situaciju u kojoj dvije ili više stranaka sklapaju pravni posao, ali sve stranke unaprijed znaju da nijedna od njih nema stvarnu volju za izvršavanjem tog posla. Drugim riječima, sve stranke se dogovore o simulaciji pravnog posla bez stvarne namjere ili želje za njegovim izvršenjem.

Kod apsolutne simulacije, pravni posao formalno postoji, ali njegova je svrha skrivanje stvarnih odnosa ili namjera stranaka. Ovo se obično radi s ciljem postizanja neke koristi ili izbjegavanja određenih pravnih ili poreznih obveza. Apsolutna simulacija može se smatrati nevaljanom jer narušava princip valjanosti pravnih poslova zasnovanih na stvarnoj volji stranaka.

Primjer:

Dvije tvrtke žele sklopiti poslovni sporazum, ali treća tvrtka, koja nije zainteresirana za stvarnu suradnju, pristaje na simulaciju sklapanja sporazuma kako bi stvorila dojam da će biti uključena u poslovanje.

Relativna simulacija (*simulatio negotii*) je još jedna vrsta simulacije kod mana volje koja se razlikuje od apsolutne simulacije. U relativnoj simulaciji samo jedna stranka u pravnom poslu želi da se sklopi stvarni pravni odnos, dok druga stranka sudjeluje u simulaciji i pristaje na ugovor samo kako bi stvorila privid između ostalih osoba da je pravni posao stvaran.

Osnovna karakteristika relativne simulacije je postojanje stvarne volje kod barem jedne stranke, dok druga stranka ili stranke sudjeluju samo kako bi „simulirale“ sudjelovanje u pravnom poslu.

Primjer:

Dvije tvrtke sklapaju sporazum o poslovnoj suradnji, iako je svima jasno da zapravo nema prave potrebe za tom suradnjom i da se radi samo o formalnoj proceduri kako bi se izbjegle porezne obveze.

³⁴ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 142.

Primjer iz sudske prakse: Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, presuda broj: Rev x 1181/2016-5 od 19. studenoga 2019. godine

„Imajući na umu utvrđenje da volja stanaka nije bila sklapanje kupoprodajnog ugovora na temelju kojega bi tuženik upisom u zemljišne knjige stekao pravo vlasništva predmetnih nekretnina, već da su takav ugovor sklopili kakao bi imovinu tužitelja zaštitili od vjerovnika koji su imali potraživanja prema trgovačkom društvu u kojem je tužitelj bio predsjednik uprave pa je postojala mogućnost da se ti vjerovnici namire iz imovine tužitelja, nižestupanjski sudovi su prihvatili tužbeni zahtjev i primjenom odredbe čl. 66. st. 1. ZOO-a utvrdili ugovor o prodaji nekretnina od 2. travnja 2001. ništetnim.

Tužitelj osnovanost svog tužbenog zahtjeva temelji na tvrdnji da je kupoprodajni ugovor prividan (simuliran). Prema odredbi čl. 66. st. 1. Zakona obveznim odnosima („Narodne novine“ broj 53/91., 73/91., 3/94., 7/96., 112/99., 88/01. – dalje: ZOO), koji je bio na snazi u vrijeme sklapanja spornog ugovora i koji se u ovom slučaju primjenjuje temeljem odredbe čl. 1163. st. 1. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ broj 35/05), prividni ugovor nema učinka među ugovornim stranama. Posljedica prividnosti sastoji se dakle u tome da ugovor ne proizvodi pravne učinke.“³⁵

Sudska praksa:

RJEŠENJE

Županijski sud u Varaždinu u vijeću sastavljenom od sudaca toga suda Dubravke Vinceković, kao predsjednice vijeća, te Ljiljane Levatić-Uskoković i Jadranke Majcen-Horvat, kao članova vijeća, u pravnoj stvari tužiteljice R. K. iz L., zastupane po punomoćnici mr. D. K., odvjetnici iz L., protiv I tuženika K. K., i II tužene S. K., oboje iz L., radi utvrđenja ništavosti darovnog ugovora, a povodom žalbe tužiteljice izjavljene protiv rješenja Općinskog suda u Ludbregu od 28. ožujka 2008. godine, br. P.55/08-2, u sjednici vijeća dana 2. lipnja 2008. godine

r i j e š i o j e:

Usvaja se žalba tužiteljice i ukida se rješenje Općinskog suda u Ludbregu br. P.55/08-2 od 28. ožujka 2008. g., te se predmet vraća istom sudu na nastavak postupka.

Obrazloženje:

Pobijanim rješenjem odbačena je tužba tužiteljice protiv tuženih.

Navedeno rješenje pravovremeno podnijetom žalbom pobija tužiteljica zbog pogrešne primjene materijalnog prava, uz prijedlog da se pobijano rješenje ukine i predmet vrati prvostupanjskom sudu na ponovni postupak. Žalba tužiteljice je osnovana.

Pobijanim rješenjem sud prvog stupnja odbacio je tužbu tužiteljice radi utvrđenja ništavosti darovnog ugovora, smatrajući da se ugovor pobija zbog jedne od mana volje (prividni ugovor), zbog čega se po stajalištu suda prvog stupnja radi o poboju pravnom poslu, pa je primjenom odredbe čl. 117. Zakona o obveznim odnosima (skraćeno: ZOO) sud prvog stupnja utvrdivši da je tužba podnijeta izvan objektivnog prekluzivnog roka od 3 godine, a na koji pazi po službenoj dužnosti, našao da su se ispunili uvjeti za odbačaj tužbe.

Tužiteljica se je u žalbi usprotivila stajalištu prvostupanjskog suda, ističući da je, kako činjeničnim supstratom tužbe, tako i postavljenim tužbenim zahtjevom na utvrđenje ništavosti Ugovora o darovanju, jasno tužbu utemeljila na tvrdnji da je navedeni pravni posao prividni, citirajući kao osnov i odredbu čl. 66. ZOO-a, pa kako temeljem navedene odredbe prividni pravni posao nema učinka među ugovornim stranama, zbog čega je ništav, nije bilo osnova za zaključak da se u konkretnom slučaju radi o tužbi za poništaj ugovora zbog jedne od mana volje koja uzrokuje poboju pravnom poslu, zbog čega je sud prvog stupnja nepravilno primijenio i odredbu čl. 117. ZOO-a.

Stajalište žalbe tužiteljice je osnovano.

³⁵ <https://www.odvjetnik-strniscak.hr/sudska-praksa/nistavost-ugovora-kroz-sudsku-praksu/>

Naime, sadržaj tužbe i postavljanog tužbenog zahtjeva tužiteljice jasno upućuje na podnošenje tužbe radi utvrđenja ništavosti Ugovora o darovanju od 25. travnja 1997. godine, obzirom da se tužiteljica u tužbi poziva na prividnost darovnog ugovora budući da je isti sklopljen isključivo iz razloga kako bi tuženi ishodili kredit kod E.&S. B. d.d. Z., pri čemu se navodi da prava volja stranaka nije bila predaja i primitak dara, već stjecanje uvjeta za ishođenje kredita, a zbog čega je tužbeni zahtjev tužiteljice temeljem odredbe čl. 66 ZOO-a usmjeren na utvrđenje ništavosti takvog pravnog posla.

Kraj takvog stanja stvari, a obzirom da su u tužbi tužiteljice sadržane upravo činjenice i citirani upravo propisi koji upućuju na prividnost pravnog posla zaključenog između stranaka, a zbog kojih ugovor nema učinak među ugovornim stranama, prema stajalištu ovog suda nije bilo osnova za primjenu odredbe čl. 117 ZOO-a. Iako sud prvog stupnja u razlozima pobijanog rješenja pravilno smatra da je prividnost pravnog posla jedna od mana volje, nepravilno je međutim stajalište istog suda da navedena mana volje uzrokuje pobojnost pravnog posla. Ne izazivaju sve mane volje pobojnost pravnih poslova, već neke od njih izazivanju i ništavost pravnih poslova, pa tako pobojnost pravnih poslova u pravilu izazivaju mane volje uzrokovane nesvjesnim neskladom između volje i očitovanja, dok mane volje kod kojih se radi o svjesnom neskladu između volje i očitovanja u pravilu izazivaju ništavost pravnog posla.

Naime, prividnost (simulacija), kao mana volje, uzrokuje ništavost, a ne pobojnost pravnog posla kako to pogrešno smatra sud prvog stupnja. Prividnost - simulacija, oblik je svjesnog nesklada između voje i očitovanja, jer stranke ne žele pravni posao koji sklapaju, pa takav pravni posao ne proizvodi pravne učinke koje bi, da je valjani, trebao proizvesti. Stoga se s takvim pravnim poslom (apsolutno ništavim) postupa kao da nije niti sklopljen, kao da pravno niti ne postoji, zbog čega ništavost nastaje ex tunc, tj. od samog trenutka njegovog sklapanja.

Zbog navedenog nije bilo osnova za primjenu odredbe čl. 117. ZOO-a, pa je žalbu tužiteljice valjalo usvojiti i temeljem odredbe čl. 380. toč. 3 ZPP-a ukinuti rješenje prvostupanjskog suda, te predmet vratiti istom sudu na nastavak postupka.

U nastavku postupka prvostupanjski sud raspraviti će predmet spora između stranaka te meritornom odlukom odlučiti o osnovanosti zahtjeva tužiteljice.

U Varaždinu, 3. lipnja 2008. godine

PREDSJEDNICA VIJEĆA:

Dubravka Vinceković, v.r.³⁶

d) Nesporazum

Nesporazum (*error in negotio*) u kontekstu mana volje predstavlja situaciju u kojoj se javlja neslaganje između stranaka prilikom sklapanja pravnog posla. Ova vrsta mane volje odnosi se na pogrešno tumačenje, netočne informacije ili nedostatak razumijevanja bitnih činjenica koje utječu na volju stranaka pri zaključivanju ugovora. Ovaj oblik mane volje može dovesti do toga da strane donesu odluke koje ne odražavaju njihove stvarne namjere, što može imati za posljedicu ništavnost ili osporavanje pravnog posla. Nesporazum se često pojavljuje kada uvjeti ugovora nisu jasni ili su nepotpuni, kada postoje jezične barijere, tehničke poteškoće ili kada postoji različito tumačenje ključnih odredbi ugovora. Različite okolnosti mogu doprinijeti nesporazumu. To uključuje nedovoljno precizno definirane pojmove u ugovoru, upotrebu terminologije koja može biti višeznačna ili nedovoljno jasna, kao i tehničke poteškoće pri komunikaciji. Osim toga, jezične barijere ili kulturne razlike mogu uzrokovati da stranke krivo razumiju određene uvjete ili posljedice pravnog posla. U takvim slučajevima, nesporazum može dovesti do ozbiljnih posljedica. Ako se strane ne uspiju uskladiti oko istinskog značenja i posljedica ugovora, postoji mogućnost da taj pravni posao postane ništetan ili da se ospori. Kako bi se izbjegli nesporazumi, ključno je da se ugovori sastave jasno i precizno te da se osigura da su sve strane potpuno informirane i razumiju sve ključne aspekte pravnog posla.

³⁶ IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2008VzGzB851A2>

„Nesporazum o pravnoj naravi ugovora imamo kad na primjer A. izjavi da posuđuje svoju knjigu B.-u, a B. Primi to očitovanje kao darovanje.“³⁷

Sudska praksa:

Sentenca

Sud će potvrditi rješenje o nasljeđivanju koje je donio javni bilježnik, neovisno o tvrdnjama stranke da je isto doneseno uslijed nesporazuma prilikom davanja nasljedničke izjave kod javnog bilježnika. Naime, ako stranka tvrdi da postoje mane volje u nasljedničkoj izjavi, tada se ista osporava po općim pravilima o pobijanju pravnih poslova, i to u posebnom parničnom postupku.

Tekst

„Javni bilježnik B. T. donio je rješenje o nasljeđivanju poslovni broj: O-1./2019 od 16. lipnja 2020., rasporedivši ostavinsku imovinu sukladno nasljedničkoj izjavi nasljednice N. B. od 29. listopada 2019., uz obrazloženje da je jednom dana nasljednička izjava neopoziva, te da ako nasljednica smatra da u njoj postoji mana volje, odnosno nesporazum, može pokrenuti parnični postupak radi poništenja nasljedničke izjave. Rješenjem suda prvog stupnja po prigovoru nasljednice N. B. na rješenje javnog bilježnika ukinuto je rješenje javnog bilježnika od 16. lipnja 2021., prekinut je ostavinski postupak iza pok. ostaviteljice M. S. te je zakonska nasljednica N. B. upućena na pokretanje parničnog postupka protiv sunasljednika M. S., radi utvrđenja ništetnosti nasljedničke izjave, koju je dala i ovjerila kod javnog bilježnika dana 29. listopada 2019. Svoju odluku sud prvoga stupnja utemeljio je na odredbi čl. 222. st. 2. toč. 1. i čl. 225. ZN-a, uz obrazloženje da je nasljednica N. B. osporila valjanost dane nasljedničke izjave zbog mane volje - nesporazuma, radi čega je potrebno ukinuti rješenje javnog bilježnika o nasljeđivanju, prekinuti ostavinski postupak i nasljednicu, uputiti u parnicu u kojoj će dokazivati te svoje navode. Prema ocjeni ovog suda u pravu je žalitelj kada smatra da nisu ispunjene pretpostavke za određivanje prekida ostavinskog postupka i upućivanje nasljednice na pokretanje parnice u smislu čl. 222. ZN-a. Naime, u konkretnom slučaju nasljednica N. B. nasljedničku izjavu od 29. listopada 2019. pobija zbog mane volje, odnosno nesporazuma prilikom njenog davanja sukladno čl. 135. st. 1. ZN-a dana nasljednička izjava je neopoziva, pa nasljednica N. B. može, sukladno st. 2. tog članka, danu nasljedničku izjavu pobijati po općim pravilima o pobijanju pravnih poslova, što znači da ju nasljednica može pobijati samo u posebnom parničnom, a ne ovom ostavinskom postupku. Stoga nisu ispunjeni uvjeti za određivanje prekida ostavinskog postupka i upućivanje nasljednice na pokretanje parnice u smislu čl. 222. ZN-a. Budući da je javni bilježnik B. T. rješenjem o nasljeđivanju poslovni broj: O-1./2019 od 16. lipnja 2020. pravilno odredio suvlasničke udjele i rasporedio ostavinu iza pokojnog ostavitelja, sukladno odredbi čl. 187. st. 2. ZN-a rješenje o nasljeđivanju valjalo je održati na snazi u cijelosti.“

Pravna podloga

(Čl. 135. st. 1., čl. 187. st. 2., čl. 222. st. 2. toč. 1. i čl. 225. Zakona o nasljeđivanju – „Narodne novine“ broj 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19)³⁸

10.2. Mane volje koje uzrokuju pobožnost

a) Prijetnja

„(1) Ako je ugovorna strana ili netko treći nedopuštenom prijetnjom izazvao opravdani strah kod druge strane tako da je ona zbog toga sklopila ugovor, druga strana može zahtijevati da se ugovor poništi.

(2) Strah se smatra opravdanim ako se iz okolnosti vidi da je ozbiljnom opasnošću ugrožen život, tijelo ili drugo značajno dobro ugovorne strane ili treće osobe.“³⁹

³⁷ Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 143.

³⁸ IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE710B1293S2020P2D20210222>

³⁹ ZOO, čl. 279.

Prijetnja predstavlja nedopušteno izazivanje opravdanog straha kod jedne ugovorne strane, što dovodi do toga da ta strana sklopi određeni obvezujući ugovor, iako to ne bi učinila da nije bila izložena toj prijetnji. Ovdje se radi o situaciji gdje postoji nesklad između unutarnje volje strane i načina na koji je ta volja izražena, jer njezino izražavanje nije odražavanje njezine prave volje.

Nedopuštena prijetnja je ona koja krši prisilne zakone, moralne norme društva i temeljna načela pravnog poretka. Procjena nedopuštenosti određene prijetnje temelji se na svim faktorima konkretnog slučaja. Važno je napomenuti da prijetnja neće biti smatrana nedopuštenom ako vjerovnik koristi sve legalne načine za ostvarivanje svojeg legitimnog potraživanja, kao što su tužba za dug ili pokretanje stečajnog postupka. Također, prijetnja neće biti nedopuštena ako strana koristi zakonom priznate mogućnosti kao što su pobijanje ili raskid ugovora. Sve te okolnosti uzimaju se u obzir pri ocjenjivanju dopuštenosti ili nedopuštenosti prijetnje u konkretnom pravnom kontekstu.⁴⁰

Za prijetnju da bude relevantna kao mana volje, moraju se ispunjavati sljedeći uvjeti:

- a) Moraju postojati djelovanja koja izazivaju strah, odnosno „akti zastrašivanja“.
- b) Prijetnja mora biti nedopuštena ili protupravna.
- c) Strah koji je izazvan prijetnjom mora biti opravdan, odnosno mora biti u vezi s ozbiljnim opasnostima kao što su život, tijelo ili drugi bitni interesi ugovorne strane.
- d) Postoji uzročna veza između prijetnje i sklopljenog ugovora.
- e) Prijetnja može doći od suugovaratelja ili čak treće strane.

Akt zastrašivanja može biti bilo kakvo djelovanje koje izaziva strah, a obavlja ga suugovaratelj ili treća osoba. Taj akt mora imati značenje neotklonjive opasnosti, ozbiljnog ugrožavanja života, tijela ili drugih značajnih interesa ugovorne strane. Također, zastrašivanje može biti izravno, kao što je prijetnja oružjem, ili neizravno, kao što je slanje prijetećih pisama.⁴¹

U slučaju kada ugovorna strana potpiše ugovor pod utjecajem prijetnje, ili od strane suugovaratelja ili od treće osobe, ima pravo osporiti taj ugovor. Odnosno, taj ugovor je pobojan zbog prisutnosti prijetnje.⁴²

Sudska praksa:

Sentenca

Nasljednik koji je tijekom ostavinskog postupka dao svoju nasljedničku izjavu nije ovlašten nadalje tražiti prekid tog ostavinskog postupka kako bi dokazao da je svoju nasljedničku izjavu dao pod prijetnjom, nego će taj nasljednik biti tek ovlašten da u posebnoj parnici dokazuje manu volje prilikom davanja te nasljedničke izjave, što znači da će se taj ostavinski postupak dovršiti i da će se prilikom donošenja rješenja o nasljeđivanju uzeti u obzir nasljednička izjava tog nasljednika onakva kakvu je nasljednik dao tijekom ostavinskog postupka.

Tekst

„Tijekom ovog postupka utvrđeno je da je provođenje ostavinskog postupka iza smrti P. L., povjereno je javnom bilježniku Lj. M. iz Š., te je isti po provedenom postupku donio je rješenje o nasljeđivanju posl. br.

⁴⁰ Čuveljak, J.: Prijetnja i sila u obveznom pravu, IUS-INFO <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2007B137>

⁴¹ Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 77.-78.

⁴² Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 79.

O-./09, UPP/OS-./2009 dana 27. travnja 2009. Protiv tog rješenja o nasljeđivanju, žalila se zakonska nasljednica D. M., kćerka ostavitelja, navodeći da je na ročištu ostavinske rasprave kod javnog bilježnika 24. listopada 2019. dala nasljedničku izjavu o djelomičnom ustupu ostavinske imovine sunasljednici N. G. iz razloga što je N. G. nedopuštenom prijetnjom i silom kod D. M. izazvala opravdani strah zbog kojeg je D. M. i ustupila određene nekretnine svojoj sestri, sunasljednici N. G., pa da je time njena nasljednička izjava dana pod utjecajem mana volje slijedom čega predlaže da se ostavinski postupak iza smrti P. L. prekine radi upućivanja u parnicu i dokazivanja da je nasljednička izjava dana pod manama volje, prijetnje i sile, te da ne proizvodi pravne učinke. Odlučujući o tom prijedlogu - prigovoru prvostupanjski je sud ocijenio neosnovanim, uz zaključak da je iz zapisnika s ostavinske rasprave održane kod javnog bilježnika Lj. M. dana 25. listopada 2019. godine, utvrđeno da su na tom zapisniku utvrđeni zakonski nasljednici, ostavinska imovina, te da su nakon što su poučeni na odredbe Zakona o nasljeđivanju od nasljednica D. M. i N. G. na zapisnik uzete nasljedničke izjave, te je Zapisnik potpisan od strane nasljednica bez ikakvih prigovora na njegov sadržaj. Slijedom čega sud zaključuje da je javni bilježnik donio rješenje sukladno danim nasljedničkim izjavama, pa je to rješenje održao u cijelosti na pravnoj snazi. Takva odluka prvostupanjskog suda pravilna je i zakonita. Suprotno žalbenim navodima žaliteljice, pravilno je zaključio prvostupanjski sud da u ovim postupku nisu ispunjene zakonske pretpostavke za određivanje prekida ostavinskog postupka u smislu čl. 222. Zakona o nasljeđivanju, jer kako pravilno zaključuje prvostupanjski sud (a što i žaliteljica navodi) radi se o eventualnoj mani volje prilikom davanje nasljedničke izjave, pri tom dana nasljednička izjava je neopoziva, već žaliteljica može sukladno čl. 135. st. 2. Zakona o nasljeđivanju danu nasljedničku izjavu zbog mane volje pobijati u parničnom postupku. Stoga, žaliteljica, zakonska nasljednica D. M., tvrdeći tijekom postupka i u samoj žalbi da postoji mana volje prilikom davanja nasljedničke izjave, nije bio razlog za prekid ostavinskog postupka, već može svoja eventualna prava ostvariti u parnici, radi čega je njezina žalba u cijelosti neosnovana.⁴³

b) Zabluda

Pravno relevantna zabluda označava pogrešnu percepciju o nekom stvarnom činjeničnom stanju. To znači da osoba krivo shvaća određenu činjenicu te ta pogrešna percepcija dovodi do izražavanja volje koje nije u skladu s pravom voljom pojedinca. Ova nesuglasnost između stvarnog stanja i pogrešne predodžbe rezultira donošenjem odluke koja se ne bi donijela da osoba nije bila u zabludi.

U pravnom kontekstu, zabluda se ekvivalentno tretira kao i neznanje, odnosno nedostatak bilo kakve percepcije. Zabluda je tip nesvjesnog nesklada između unutarnje volje i načina na koji se ta volja izražava, što znači da osoba nesvjesno izražava nešto što nije u skladu s njezinom pravom voljom.⁴⁴

Uzroci zablude su različite prirode, ovisno o tome na što se kriva percepcija odnosi. Prema tome razlikujemo:

- a) zabludu o glavnom predmetu ugovora (pogrešan identitet stvari)
- b) zabludu o bitnim svojstvima glavnog predmeta ugovora (pogrešna predodžba o bitnim značajkama ugovora)
- c) zabludu o osobi
- d) zabludu o prirodi pravnog posla
- e) zabludu o pobudi (motivu).⁴⁵

⁴³ IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE710B730S2020P2D20200720>

⁴⁴ Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 81.

⁴⁵ Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 80.

Da bi osoba mogla koristiti zabludu kao osnovu za osporavanje valjanosti ugovora, mora se ponašati s odgovarajućom pažnjom. Ovo znači da strana koja tvrdi da je bila u zabludi mora pokazati da je ta zabluda bila bitna i da nije iskrivljena.

„(1) Zabluda je bitna ako se odnosi na objekt ugovora, bitna svojstva objekta ugovora, na osobu s kojom se sklapa ugovor ako se sklapa s obzirom na tu osobu, a i na okolnosti koje se po običajima u prometu ili po namjeri strana smatraju odlučnim, a strana koja je u zabludi ne bi inače sklopila takav ugovor.

(2) Strana koja je u zabludi može zahtijevati poništaj ugovora zbog bitne zablude.“⁴⁶

Iako glavna posljedica pravno relevantne zablude u ugovoru jest njegova pobojnost, ako dođe do poništenja ugovora, druga strana koja je postupala savjesno ima pravo na naknadu štete. Važno je napomenuti da nije bitno je li strana koja je bila u zabludi kriva za tu zabludu. Savjesnost druge ugovorne strane dolazi do izražaja tako što ona nije znala niti bi trebala znati za zabludu uz primjenu potrebne pažnje prilikom sklapanja ugovora. Mogućnost pozivanja na zabludu, čak i ako je zabluda bitna i neiskrivljena, prestaje kada druga strana izjavi da je spremna izvršiti ugovor kao da zabluda nije postojala.⁴⁷

„(3) U slučaju poništaja ugovora zbog zablude druga savjesna strana ima pravo zahtijevati naknadu pretrpljene štete bez obzira na to što strana koja je u zabludi nije kriva za svoju zabludu.

(4) Strana koja je u zabludi ne može se na nju pozvati ako je druga strana spremna ispuniti ugovor kao da zablude nije bilo.“⁴⁸

Sudska praksa:

Sentenca

Kada je ostavitelj darovao svoju nekretninu za života, ali darovanje nije izvršio u zakonom određenoj formi, tj. u formi javnobilježničkog akta ili potvrđene (solemnizirane) privatne isprave nego je darovatelj samo dao ovjeriti svoj potpis - tada je takvo raspolaganje ništeto - usprkos toga što je obdarenik i na temelju takvog pravnog posla upisan u zemljišnim knjigama kao vlasnik darovane nekretnine.

Tekst

„U točki I. postavljenog tužbenog zahtjeva traži se utvrđenje ništetnosti (tada ispravno ništavosti) darovnog ugovora zbog čega se sud prvog stupnja nepotrebno bavio pitanjem pobojnosti ili poništenja ugovora zbog mana volje (zablude) iako treba reći da nije utvrđeno da bi ostavitelj u trenutku sklapanja ugovora bio u zabludi, u smislu čl. 61. st. 1. ZOO/91, u pogledu supruge kao osobe daroprimateља, stana kao predmeta darovanja ili pak nekih pobuda pa ni da usmeno bilo ugovoreno da ostavitelj očekuje neki posebni znak zahvalnosti supruge neovisno tome da bi prije spornog darovanja u kondicionalu govorio da će raspolagati u korist djece pa i tužiteljice do čega nije došlo jer je opozvao oporuku iz čega se zaključuje da je odustao od oporučnog raspolaganja i čvrsto odlučio suprugu obdariti ½ dijela stana. Sporni ugovor nije sklopljen u potrebnoj formi, jer je javni bilježnik samo ovjerio potpis darovatelja, dok prema stabilnoj sudskoj praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske npr. u odlukama broj Rev-2759/11, Rev-722/12, Rev 2070/11, Rev-955/09, Rev-995/04, Rev-880/05 i Rev-2593/00 Ugovor o darovanju bez prave predaje mora biti sklopljen u obliku sudskog zapisnika, javnobilježničkog akta ili ovjerovljene (solemnizirane) privatne isprave sukladno

⁴⁶ ZOO, čl. 280., st. 1-2.

⁴⁷ Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 82-83.

⁴⁸ ZOO, čl. 280., st. 3-4.

odredbama čl. 53. st. 1. točka 2. Zakona o javnom bilježništvu („Narodne novine“ broj 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/05 i 120/16, dalje - ZJB) jer je odredba prisilne naravi i ne trpi nikakve iznimke. Zbog toga je Ugovor o darovanju bez predaje stvari u posjed koji nije sklopljen u obliku propisanom u čl. 53. st. 1. točka 2. ZJB-a ništav (ništetan) neovisno čak o činjenici da bi na temelju takvog ugovora i bio izvršen upis u zemljišne knjige, a radi se o primjeni materijalnog prava na koju sud pazi po službenoj dužnosti. Međutim, iz spisa predmeta proizlazi da je tuženica oduvijek u posjedu spornog stana, jer je to njezin dom, što znači da je bio ispunjen uvjet realne predaje (su)vlasničkog posjeda od strane ostavitelja na tuženicu manifestacijama koje bi bile vidljive trećim osobama, što se odnosi i na garažu, s time da je u odnosu na taj pravni posao pitanje forme regulirano i odredbom čl. 482. st. 2. ZOO/05, jer iz iskaza svjedoka J. S., supruga tužiteljice, proizlazi da je pok. D. u poduzeću pored tog stana dobio i pripadajuću garažu, a kako je tuženik u suposjedu stana gotovo cijeli život i ima automobil sa sigurnošću se može zaključiti da je u posjedu garaže.“

Pravna podloga

(Čl. 53. st. 1. točka 2. Zakona o javnom bilježništvu – „Narodne novine“ broj 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/05 i 120/16)⁴⁹

c) Prijevara

„Ako jedna strana izazove zabludu kod druge strane ili je održava u zabludi u namjeri da je time navede na sklapanje ugovora, druga strana može zahtijevati poništaj ugovora i onda kada zabluda nije bitna.“⁵⁰

Prijevara u kontekstu pravnih poslova označava namjerno izazivanje ili održavanje zablude kod jednog ugovornog partnera od strane drugog ugovornog partnera ili neke treće osobe. Cilj prijevare je dovesti prevarenog ugovornog partnera do sklapanja određenog ugovora koji bi inače odbio, da je bio svjestan svoje zablude u trenutku sklapanja. Ova manipulacija informacijama naziva se prijevarama ili „izazvanom“ zabludom te ponekad i lukavstvom. U svakom slučaju, radi se o obliku pojačane zablude. U našem pravnom sustavu, za dokazivanje prijevare, nužna je namjera da se druga strana dovede u zabludu. To znači da bi osoba koja izaziva zabludu svjesno trebala djelovati s namjerom da prevari drugu stranu. Međutim, u situacijama gdje nije moguće dokazati namjeru, prijevara se također može smatrati prisutnom ako je druga strana ili netko treći postupao s grubom ili običnom nepažnjom. Važno je naglasiti da se prijevara odnosi na situacije gdje se druga strana potiče na sklapanje ugovora kroz namjerno izazivanje zablude. Nakana da se druga strana ošteti može biti prisutna ili ne, ovisno o okolnostima. S druge strane, zaštita od prijevare osigurava integritet ugovornih odnosa, osiguravajući da ugovorne strane donose odluke temeljene na istinitim informacijama i poštenom postupanju.⁵¹

Između izazivanja zablude i sklopljenog ugovora nužno postoji uzročna veza. U slučajevima prijevare, bitna je veza između djelovanja koje dovodi do zablude i samog ugovora. Prijevara se ne smatra prisutnom ako zabluda izazvana od strane jedne strane ili treće osobe nije bila presudni faktor za zaključenje ugovora. Također, bitna je uzročna veza čak i ako bi prevareni sklopio isti ugovor da je znao za stvarno stanje stvari. U ovakvim situacijama, iako bi ugovor bio sklopljen, njegov sadržaj i uvjeti vjerojatno ne bi bili isti da nije bilo prijevare. To naglašava

⁴⁹ IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE720B557S2018P2D20190124>

⁵⁰ ZOO, čl. 284. st. 1.

⁵¹ Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 85.

da uzročna veza ne ovisi samo o tome je li ugovor sklopljen, već i o tome kako je do njega došlo te je li zabluda imala utjecaja na uvjete i sadržaj ugovora.⁵²

„Strana koja je sklopila ugovor pod prijevarom ima pravo zahtijevati naknadu pretrpljene štete. Ako je prijevaru učinila treća osoba, prijevara utječe na sam ugovor ako je druga ugovorna strana u vrijeme sklapanja ugovora znala ili morala znati za prijevaru.“⁵³

Kao i kod prijetnje, i u slučaju prijevare dolazi do nesklada između onoga što je izjavljeno i prave volje, što čini osnovu za pobijanje ugovora. No, zbog toga što prijevara uključuje namjerno izazivanje zablude, pravne posljedice prijevare moraju biti strože. To se odražava u činjenici da za pobijanje ugovora sklopljenog pod prijevarom nije potrebno da zabluda bude bitna, već se svaka zabluda uzima u obzir. Drugim riječima, bilo koja lažna informacija ili netočnost koja je namjerno izazvana kako bi se druga strana dovela u zabludu može poslužiti kao osnova za osporavanje valjanosti ugovora. Ovo postavlja veći naglasak na zaštitu integriteta i istinitosti ugovornih odnosa.

Sudska praksa:

RJEŠENJE

Vrhovni sud Republike Hrvatske u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca Stanka Hautza, kao predsjednika vijeća, te Borisa Guttmanna, Ivan Mikšića, Petra Milasa i Ivke Zlokić, kao članova vijeća u pravnoj stvari tužitelja M. M. iz G., koga zastupa punomoćnik M. R.-F., odvjetnica iz K., protiv tuženika Č. d.d. Ž., koga zastupa punomoćnik M. Z., radi utvrđenja ništavosti izjave o povlačenju tužbe, rješavaći izjavljenu po tužitelju protiv pravomoćnost rješenja Županijskog suda u Koprivnici od 17. prosinca 1998. godine broj: GŽ-970/1998 kojim je potvrđeno rješenje Općinskog suda u Koprivnici od 30. listopada 1998. godine broj P-354/98 u sjednici održanoj dana 25. listopada 2000. godine

r i j e š i o j e:

Revizija tužitelja odbija se kao neosnovana.

Obrazloženje

Drugostupanjskim pravomoćnim rješenjem odbijena je žalba tužitelja kao neosnovana i potvrđeno prvostupanjsko rješenje kojim je tužba odbačena kao nedopuštena.

⁵² Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRiF-plus, Zagreb, str. 86.

⁵³ ZOO, čl. 284. st. 2-3.

Protiv navedenog pravomoćnog drugostupanjskog rješenja tužitelj je izjavio reviziju zbog bitne potvrde odredaba parničnog postupka, te pogrešne primjene materijalnog prava s prijedlogom da se oba nižestupanjska rješenja ukinu i predmet vrati sudu prvog stupnja na ponovno suđenje.

Na pravovremenu i potpunu reviziju tužitelja protivna stranka nije odgovorila niti se o izjavljenoj reviziji izjasnio državni odvjetnik nadležan za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti.

Revizija je dopuštena ali nije osnovana.

Predmet spora predstavlja tužbeni zahtjev u pravcu utvrđenja, da izjava tužitelja iz ove parnice o povlačenju tužbe u radnom sporu istog tužitelja protiv istog tuženika u predmetu pod oznakom P-227/97 prvostupanjskog suda od dana 19. 5. 1997. godine data u zabludi i slijedom čega je ta izjava ništava i ne proizvodi nikakve pravne učinke, pa se stoga rješenje broj P-227/97 od 19. 5. 1997. godine stavlja izvan snage i postupak P-227/97 se nastavlja što je tuženik dužan priznati.

Tužitelj tvrdi da je izjavu o povlačenju tužbe u predmetu istog suda P-227/97, kojom da je pobijao odluku o otkazu ugovora o radu dao nakon što mu je tuženi izvan rasprave obećao, da će ga primiti natrag na posao ako povuče tužbu, no tuženik ga nakon povlačenja tužbe nije primio na posao zbog čega revident smatra da ga je tuženik prijevarom doveo u zabludu u svezi koje je dao izjavu o povlačenju tužbe. Tužitelj dakle pobija izjavu o povlačenju tužbe zbog prijevare jer tvrdi da je takvu izjavu dao u zabludi u koju ga je doveo tuženik pa smatra da takva njegova procesna radnja poduzeta uslijed opisane mane volje nema pravnog učinka.

U reviziji tužitelj ponavlja tvrdnje i svoje pravno stajalište izloženo u postupku provedenom pred nižim sudovima. Niži sudovi po nalaženju ovog Vrhovnog suda pravilno su ocijenili, da izjava tužitelja o povlačenju tužbi u predmetu P-227/97 dana dana 19. 5. 1997. godine predstavlja jednostranu neposrednu parničnu radnju koja je proizvela pravni učinak i koja se ne može pobijati temeljem propisa materijalnog prava – u konkretnom slučaju zbog mane volje – već isključivo dopuštenim postupovnim sredstvima propisanim odredbama Zakona o parničnom postupku (u daljnjem tekstu ZPP) – koja međutim ne predviđaju mogućnost pobijanja takve parnične radnje na način i sredstvima kako to zahtijeva revident.

Stoga su po ocjeni ovog Vrhovnog suda niži sudovi pravilno odbacili tužbu u skladu s izloženim pravnim stajalištem o tome da se povlačenje tužbe kao neposredna parnična radnja može pobijati samo propisanim postupovnim sredstvima (kao npr. pravnim lijekovima), dakle, ne i tužbom niti iz razloga sadržanih u materijalno-pravnim propisima (zbog mana volje), pa stoga takva tužba na utvrđenje pozivom na odredbu čl. 187. ZPP-a i po pravnom shvaćanju ovog revizijskog suda nije dopuštena.

Kako su, dakle, pobijane odluke donesene isključivo temeljem pravilne primjene citiranih postupovnih propisa to nije pogrešno primijenjeno materijalno pravo.

Kako dakle ne postoje razlozi zbog kojih je revizija izjavljena, a ni oni na koje revizijski sud pazi po službenoj dužnosti (bitna povreda iz čl. 354. st. 2. toč. 10. ZPP-a) valjalo je reviziju odbiti kao neosnovanu (čl. 393. ZPP-a).

U Zagrebu, 25. listopada 2000. godine

Predsjednik vijeća:

Stanko Hautz, v.r.⁵⁴

⁵⁴ IUS-INFO: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH1999RevB1963>

11. ZAKLJUČAK

U zaključku, istraživanje ništosti pravnih poslova uslijed mana volje osvjetlilo je duboko ukorijenjene pravne principe koji osiguravaju valjanost, slobodu i pravičnost u svijetu ugovora. Proučavanje prijetnji, zabluda i prisile kao izazova za očuvanje dobrovoljne suglasnosti u pravnim transakcijama otkriva osnovne temelje prava u kontekstu njegove svakodnevne primjene. Prepoznali smo da je pravni okvir koji uređuje mane volje ključan za osiguranje zaštite ugovornih strana i pravne sigurnosti. Kroz pravne instrumente kao što su pobijanje, povrat u prijašnje stanje te naknada štete, pravna praksa nastoji uravnotežiti potrebu za valjanim i dobrovoljnim pravnim poslovima s potrebom za zaštitom od mogućih zloupotreba. Međutim, postojanje mane volje u pravnim poslovima izaziva kompleksne pravne i etičke dileme. Iako pravni sustavi pružaju sredstva za suočavanje s ovim situacijama, nije uvijek lako utvrditi prisutnost mane volje i njezinu ozbiljnost. Tu se otvara prostor za kontinuiranu analizu i razvoj pravnih rješenja kako bi se osigurala dosljedna primjena zakona i pravne pravde. U svjetlu globalnih ekonomskih i društvenih promjena, razumijevanje mane volje postaje još važnije. Trenutna digitalizacija i globalna povezanost donose nove izazove u primjeni pravnih normi. Pitanja kako se mane volje manifestiraju u ovom novom kontekstu te kako ih pravne institucije tretiraju postaju sve relevantnija.

U konačnici, ovaj rad podsjeća na kompleksnost pravnih poslova i našu obvezu da štitimo integritet i pravednost ugovornih odnosa. Kroz pravilno prepoznavanje, tumačenje i primjenu pravila koja reguliraju mane volje, pravna zajednica može pridonijeti osiguranju stabilnih i poštenih temelja za trgovinu, interakcije i poslovne transakcije.

12. LITERATURA

Knjige

- Čuveljak, J.: Prijetnja i sila u obveznom pravu, IUS-INFO <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2007B137>
- Gorenc, V.: Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRI-F-plus, Zagreb
- Klarić, P., Vedriš, M.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014.

Internetski izvori

- Pobjnost ugovora, <https://www.odvjetnik-strniscak.hr/strucni-clanci/pobjnost-ugovora/>, pristup: 30.08.2023.
- Romac, A., Rimsko pravo, Pravni fakultet, Zagreb, 1998.
- Sudska praksa, <https://www.odvjetnik-strniscak.hr/sudska-praksa/nistavost-ugovora-kroz-sudsku-praksu/>
- Tužba za ništetnost ugovora, <https://www.odvjetnik-strniscak.hr/strucni-clanci/tuzba-za-nistetnost-ugovora/>, pristup: 30.08.2023.

Zakoni

- Zakon o obveznim odnosima (pročišćeni tekst zakona NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22)